

Historische Kring Diemen

Mede mogelijk gemaakt door:

Een historische en een recente foto van de rijdende winkel van de Stichting Vrijwilligerscollectief 'Het Elsenegroen' (Wereldwinkel Diemen). Links toont Els Nuisker aan burgemeester Bob de Hon de ruime sortering in de Wereldwinkelbus, na de officiële ingebruikname op 20 september 1997. Rechts de bus zoals we die elke vrijdag en zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur kunnen aantreffen op het Claes van Maarsseplein bij het Winkelcentrum "Diemerplein".

INHOUD

o Voorwoord	
o Tien jaar Wereldwinkelbus	
o Indonesië – het vroegere Indië – in Diemen	
o Suriname, het wilde westen van Nederland; gesprek met Farida Polsbroek	
o Curaçao, een bijna vergeten stukje Nederland	
o Ling Hong vanaf 1978 in Diemen	
o Hoe Moujtahid Belaid door zijn werk bij Luycks een Diemenaar werd	
o "Wereldwijd" over 20 jaar VIVOS	
o Diemenaren helpen Roemenië	
o Van Turkije naar Nederland	
o Sam Seth Carter, glazenwasser	

John Cuijpers	1
Wil van Koningsbrugge & Wiard Krook	2
Jaap Haag	7
Ellen van Meurs	11
Henk Teiwes	14
Taco ten Dam	18
Jaap Haag	22
Peter Prins & Alfons Ruitenbeek	25
Dineke Groen-Nieuwpoort	28
Ellen van Meurs	32
Wil van Koningsbrugge	33

bestuur:

voorzitter: John Cuijpers
secretaris: Henk Teiwes
penningmeester: Gerard Baars
bestuursleden: Frans Deckers
Dineke Groen
Jaap Haag
Noor van Mens
Cora Rijkogel

secretariaat: Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 699.20.93
henkteiwes@scarlet.nl

gironummer: 152.58.66
Penningmeester HKD
Tureluurweg 32
1113 HA Diemen
gerardbaars@freeler.nl

redactieadres: Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 699.20.93
henkteiwes@scarlet.nl

redactieteam: Taco ten Dam
Jaap Haag
Wiard Krook
Wil van Koningsbrugge
Ellen van Meurs
Henk Teiwes

correcties: Henk Teiwes
lay-out: Wiard Krook
opmaak: Martijn van der Riet

eindredactie: Taco ten Dam
t.ten.dam@planet.nl

druk: MultiCopy Diemen
Sniep 77, 1112 AJ Diemen
tel. 698.16.00
fax. 690.56.09
diemen@multicopy.nl
multicopy.nl/diemen

ISSN 0929-9068

© 2007 Artikelen of delen daaruit mogen niet worden overgenomen zonder toestemming van de auteur(s).

Het lidmaatschap van de Historische Kring Diemen bedraagt € 15,- per jaar. Leden ontvangen de HKD-Nieuwsbrief en minimaal tweemaal per jaar het verenigingsblad Historische Kring Diemen. Men kan lid worden door zich aan te melden bij het secretariaat.

DIEMEN EEN WERELDDORP

Over de geografische grenzen van Diemen bestaat geen twijfel. Die zijn op een plattegrond van onze woonplaats terug te vinden. De bemoeienis van het gemeentebestuur is aan die grenzen gebonden. En ook als Historische Kring Diemen houden we ons voornamelijk bezig met wat zich binnen de huidige - of vroegere - grenzen van Diemen heeft afgespeeld. Voor veel inwoners van onze woonplaats hebben die grenzen echter lang niet altijd zo'n grote betekenis. Zij werken bijvoorbeeld elders. Of hebben in hun werkzame leven elders gewoond, soms ver buiten de landsgrenzen. Tevens zijn veel van de huidige inwoners niet in Diemen geboren. Zij worden Diemenaren genoemd, ter onderscheiding van de 'autochtone' Diemenezen.

De afgelopen halve eeuw is het aantal Diemenaren enorm toegenomen, veel sterker dan het aantal Diemenezen. Van een boerendorp ontwikkelde Diemen zich tot een 'sub-urb' van de Amsterdamse agglomeratie. Met een dagelijkse verkeersstroom van en naar (en trouwens ook door) Diemen. Dagelijks brengt bovendien de televisie de wereld binnen onze huiskamers en sinds een aantal jaren is er het Internet, dat óók van Diemen letterlijk en figuurlijk een 'Global Village' heeft gemaakt. Als Diemen tenminste niet al 'een werelddorp' was. Want in de afgelopen decennia zijn mensen uit alle windstreken hier neergestreken. Het aantal verschillende nationaliteiten in Diemen heeft (als ik goed ben ingelicht) de 70 overschreden. Maar omgekeerd is ook de Diemense bemoeienis met de wereld sterk toegenomen. Via het werk, maar ook via vrijwilligersorganisaties, die zich het lot van mensen elders aantrekken.

Tegen die achtergrond is het niet meer dan logisch dat we ons als *HKD* ook bezig houden met het ontstaan van Diemen als 'werelddorp'. Dat thema staat dan ook centraal in het nu voorliggende nummer van ons tijdschrift. Daarin zullen we onze blik tot ver buiten de grenzen van onze woonplaats richten. Met bijzondere aandacht voor Indonesië, Suriname, de Antillen en landen waarmee historische banden bestaan. Jaap Haag haalt met Alja Deckers, Winny Gontha, Noor van Mens en Bonne Veldstra herinneringen op aan het voormalige Nederlandsch-Indië, oftewel Indonesië. Ellen van Meurs spreekt met Farida Polsbroek over Suriname. Henk Teiwes vertelt het verhaal van de moeder van zijn in Diemen woonachtige Antilliaanse schoonzoon. Taco ten Dam interviewde Raymond en Yuk Lan Ho, van het Diemense Chinees-Indisch restaurant Ling Hong. Daarnaast is er het interview van Jaap Haag met de uit Marokko afkomstige Moujtahid Belaid en verder schetst Ellen van Meurs een beeld van een Turks-Arameese vluchteling. En dan is er nog het verhaal van de in Diemen bekende Ghanese glazenwasser, zoals dit door Wil van Koningsbrugge is opgeschreven.

Naast aandacht voor de Diemense nieuwkomers uit verre landen besteden we echter óók aandacht aan die inwoners van Diemen, die zich als vrijwilliger belangeloos voor kansarmen elders in de wereld inzetten of hebben ingezet. Het eerste artikel gaat over de vrijwilligers van de Diemense *Wereldwinkel*, die onverminderd hard werken aan rechtvaardiger verhoudingen in onze wereld. De geschiedenis van de *Wereldwinkel* wordt beschreven door Wil van Koningsbrugge. Vervolgens rapporteert Peter Prins over de activiteiten van de *VIVOS* in Nandaime in Nicaragua. Dineke Groen-Nieuwpoort doet verslag van de hulp die de vrijwilligers van de *Stichting Diemenaren Helpen Roemenië* jarenlang hebben verleend aan de kinderen en volwassenen van het plaatsjes Risiorii de Vède in Roemenië.

Dankzij een financiële bijdrage van de Diemense *Wereldwinkel* en met de giften van twee weldoener(st)ers, is de *HKD* in staat gesteld dit 'wereldnummer' uit te brengen. Het verheugt ons zeer om daarin de geschiedenis van 'het werelddorp' Diemen te kunnen vertellen en tevens het werk van een aantal Diemense vrijwilligersorganisaties voor het historische voetlicht te kunnen brengen.

John Cuijpers, voorzitter HKD

1997-2007: TIEN JAAR WERELDWINKELBUS

Wil van Koningsbrugge & Wiard Krook

In 1990 werd Els Nuisker benaderd door collega Els Leijdekkers met het idee om samen een *Wereldwinkel* op te zetten in Diemen. Zij kende iemand van de *Stichting Groothandel Goed Werk* die bereid was hen een aantal in de derde wereld vervaardigde goederen, met een totaalwaarde van 1000 gulden, in consignatie te laten verkopen. Dat was het begin van de huidige *Wereldwinkel* in Diemen. Ook Dineke Groen, die actief was bij de *Stichting Diemenaren helpen Roemenië*, werd betrokken bij de organisatie. In *De Schuilplaats* en de *Bethlehemkerk* werden elke eerste en derde zondag na de dienst 'food en non-foodproducten' verkocht. Daarnaast werd 'van onder het bed vandaan' verkocht aan bejaardenhuizen en scholen, en tijdens het *Diemer Festijn*. Dorus Luijckx kwam wat later de organisatie versterken met zijn praktische kennis op het gebied van bedrijfskunde. Els Nuisker was de afgelopen 10 jaar voorzitter. De stichting wordt nu door Alfons Fischer geleid.

Van organisatie naar stichting

In 1997 kreeg de *Wereldwinkel* in Best een eigen pand en zette de SRV-bus, die ze als winkel gebruikten, te koop. De bus werd door de Diemense *Wereldwinkel* gekocht voor 7000 gulden (eigen geld aangevuld met een gift). De firma *Saan* stelde een trailer beschikbaar en toog met wat vrijwilligers naar Best om de bus op te halen. Na een grondige opknappbeurt werd de rijdende winkel op 20 september 1997 onder veel belangstelling officieel door burgemeester Bob de Hon geopend. De standplaats werd het Claes van Maarsseplein bij het winkelcentrum

Burgemeester Bob de Hon opent de rijdende Wereldwinkelbus op 20 september 1997.

Een groep vrijwilligers van de Stichting Vrijwilligerscollectief 'Het Elsengroen' (Wereldwinkel Diemen) in 2001 op de foto voor de Wereldwinkelbus.

Diemerplein. Sindsdien is de bus vrijdags en zaterdags niet meer weg te denken uit het winkelcentrumbeeld. Omdat er nu een grotere variatie aan producten te koop kon worden geboden werd het tijd om de organisatie professioneler te maken en onder te brengen in een stichting. De naam werd *Stichting Vrijwilligerscollectief 'Het Elsengroen'* (*Wereldwinkel Diemen*).*

De strategie is echter altijd gebleven dat de inkoop de verkoop-opbrengst niet te boven mag gaan. Daar de midzomernachtmarkt in 1997 een enorm succes werd kon met de opbrengst flink geïnvesteerd worden. De bus is inmiddels een paar keer in onderhoud geweest bij de firma *Spykstaal*. In 2006 is hij door het schildersbedrijf *Stokman* in Almere volledig opgeknapt en geschilderd in de huisstijl van de *Wereldwinkel*. Deze keer werd firma *Verberkt BV* bereid gevonden het transport per trailer te verzorgen.

Wereldwinkel Diemen

Nu, 10 jaar later, heeft de Diemense *Wereldwinkel* 35 medewerkers die volgens een strak rooster bij toerbeurt de 'rijdende Wereldwinkel' van de Rode Kruislaan naar het winkelcentrum *Diemerplein* rijden, de in- en verkoop bemensen en helpen met de organisatie. De groep medewerkers breidt zich nog steeds uit, maar extra handen zijn altijd welkom. "De *Wereldwinkel* is belangrijk voor vele groepen mensen," vertelt Els Nuisker. "De groep vrijwilligers ontleent enorm veel plezier en genoegdoe-

ning aan het werk. Je helpt de mensen in derdewereldlanden om trots te zijn op hun eigen cultuur en op hun producten. Het mes snijdt aan twee kanten: de opbrengsten van de producten gaan naar de vervaardigers, die daardoor een beter leven krijgen en hun kinderen naar school kunnen sturen. De klanten kopen exclusieve producten die duurzaam vervaardigd zijn, of aan het afval onttrokken worden.” Mensen die zich aangetrokken voelen door dit principe en mee willen helpen, kunnen zich aanmelden bij de medewerkers in de bus.

Derde Wereldwinkel

Diemen had al eerder een *Wereldwinkel*, of *Derde Wereldwinkel* “Diemen”, zoals het toen nog genoemd werd. Deze werd medio 1972 opgericht door de *Interkerkelijke Werkgroep voor Ontwikkelingshulp Diemen*. De oprichters waren onder andere Hessel Bakker (gereformeerd), de vader van Arlien Bakker, Gerard Lüschen (katholiek) en Wout Vedder (hervormd). Het was een, zeker voor die tijd, verrassend oecumenisch initiatief. Het was de tijd van burgeroorlogen overal in Afrika en van actievoeren in Nederland. De oprichters zagen hun taak dan ook voornamelijk in het voorlichting geven over de politieke en economische situatie in de derde wereld en de enorme kloof tussen arm en rijk. Arlien Bakker: “Wij waren vooral een actiegroep. We hadden de tijdschriften van alle bevrijdingscomités in huis en deden mee aan de *Vredesweek*. Daarnaast werden voedselproducten als rijst, koffie en rietsuiker verkocht.” Arlien sloot zich als 15-jarige bij de *Derde Wereldwinkel* aan. Ze kon er haar creativiteit kwijt, met name in de etalages. Begin jaren ‘80 werd ook Tonny Ruitenbeek-Schäffer, de in 2006 overleden echtgenote van de Diemense oud-wethouder Alfons Ruitenbeek, actief lid.

Locaties

Het eerste onderkomen van de *Derde Wereldwinkel* was in de voormalige AKO-boekwinkel aan de Hartveldseweg 15. Veel Diemense inwoners kenden deze winkel onder de luifel van

Van links naar rechts zien we Hannie van Hoek, Ina Koopmans, Dien van Zalingen en Magda van der Velden, allen vrijwilligsters van de Diemense Wereldwinkel.

Boven en onder: Op elke vrijdag en zaterdag is er altijd grote belangstelling voor het rijke assortiment ‘food en non-food’ dat in de Wereldwinkelbus te koop is. De vaste standplaats is het Claes van Maarsseplein bij het winkelcentrum ‘Diemerplein’ (foto’s 2007, Wiard Krook).

het zogenaamde 'Witte Blok' nog uit de tijd toen Cor Smit Jzn. er zijn *Diemer Boekhandel* annex bibliotheek in had gevestigd. Deze locatie was maar tijdelijk voor de *Derde Wereldwinkel* beschikbaar, omdat het 'Witte Blok' op de nominatie stond om gesloopt te worden. Toen dit een feit was, kon tijdelijk het leegstaande winkelpand van de voormalige fietswinkel van Van der Gragt en zijn opvolger van Van Amstel, gelegen aan de Hartveldseweg 8, worden betrokken. Ook dit markante gebouw met dubbele trapgevels, ontkwam niet aan de slopershamer. Het werd in 1977 afgebroken.

In 1975 beschikte de *Derde Wereldwinkel* reeds over een rijdende winkel van het merk *VEDAF*. In zijn verslag "Wereldwinkels in Diemen" (september 2007) beschrijft Alfons Ruitenbeek hoe dit tot stand was gekomen: "De Gemeente Diemen kreeg de beschikking over een gift van 10.000 gulden van de heer J. de Hoop voor doelen ten behoeve van de bevolking. Hij bouwde een eerste pand van de latere (en nu toenmalige) meubelboulevard. Bij het vinden van een huurder deed hij deze schenking. Op voorstel van de Wereldwinkel stelde wethouder F.B. Duran de helft beschikbaar voor een rijdende wereldwinkel. Wagenmaker Van Drie (gevestigd aan de Weesperstraat) kon voor dit bedrag een bestaande wagen aankopen en ook geheel inrichten als verkoopwagen." De 'Wereldwagen' werd op 26 november 1975 officieel door wethouder F.B. Duran, in het bijzijn van de heer De Hoop, overgedragen. De wagen kon worden gestald op een open terrein aan de Ouddiemerlaan (de huidige locatie van de *Omvul*) en werd wekelijks (met handkracht) naar de tegenoverliggende ingang van het winkelcentrum gesleept."

Pas in 1979 kon de *Derde Wereldwinkel* een nogal vervallen winkelpand aan de Burgemeester Bickerstraat 3 in gebruik

De eerste rijdende Wereldwinkel werd in 1975 in gebruik genomen. De kar stond bij de ingang van het winkelcentrum aan de Ouddiemerlaan.

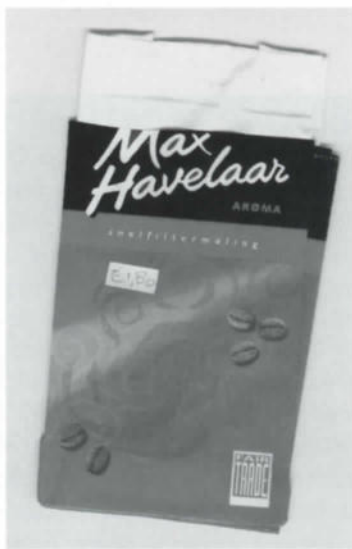
Van 1972 tot 1975 was de *Derde Wereldwinkel* gevestigd in de voormalige boekwinkel van Cor Smit Jzn. en de AKO aan de Hartveldseweg 15, het zogenaamde 'Witte Blok'.

Het winkelpand van de voormalige fietswinkel van Van der Gragt en Van Amstel aan de Hartveldseweg 8 was van 1975 tot 1977 het tijdelijke onderkomen van de *Derde Wereldwinkel*.

Toen in 1979 het winkelpand van de voormalige slagerij van Kees Jongbloed en Arie Havekotte aan de Burgemeester Bickerstraat 3 beschikbaar kwam, verhuisde de *Derde Wereldwinkel* hiernaartoe. In 1983 werd het woonblok met winkels aan deze straat gesloopt voor nieuwbouw.

nemen. Ook van deze locatie was bekend dat het binnen afzienbare tijd tegen de grond zou gaan. De laatste gebruikers waren leden van een jongeren centrum die de winkel hadden gekraakt. Ze noemden hun onderkomen 't Slagertje. Daarvoor had Kees Jongbloed er zijn slagerswinkel in gevestigd, met als zijn opvolger Arie Havekotte. De *Derde Wereldwinkel* aan de Burgemeester Bickerstraat werd op zaterdag 29 september 1979 officieel geopend door de oud voorzitter Gerard Lüschen. Tevens opende hij een fototentoonstelling tegen rassendiscriminatie, die in de nieuwe vestiging was ingericht. In het winkeltje kon men onder andere terecht voor koffie en thee uit Tanzania en kringlooppapier.

"We waren ontzettend idealistisch," herinnert Arlien Bakker zich. "Maar ook erg naïef en amateuristisch. Het verstrekken van informatie was veel belangrijker dan het verkopen van de producten. De nadruk ligt tegenwoordig vooral op de verkoop, en die wordt erg professioneel aangepakt. De kwaliteit van *Max Havelaar* koffie, om maar één voorbeeld te noemen, is enorm verbeterd."

De sloop, voorafgaand aan de geplande nieuwbouw, maakte in november 1983 een definitief einde aan de locatie Burgemeester Bickerstraat. Met ingang van 1 maart 1985 werd de *Derde Wereldwinkel* opgeheven. Echter in 1986 ontfermde Lidy Waas-Meeuwenoord zich over de erfenis. Als zelfstandig onderdeel van de pas opgerichte *Vereniging Initiatief voor Ontwikkelingssamenwerking Diemen* (VIVOS) werd de verkoop van wereldproducten nog enige jaren verzorgd vanuit het adres Prinses Irenestraat 84 en later Griend 147.

Producten en klanten

Met de oprichting van de *Stichting 'Het Elsenegroen'* in 1997 werd het Diemense vrijwilligerswerk ten bate van *Derde Wereldlanden* nieuw leven ingeblazen. De inkoop van de huidige *Wereldwinkel Diemen*, is in handen van penningmeester Ina Stokman. Zij gaat regelmatig met een wisselende groep vrijwilligers naar Culemborg naar de groothandel van de *Fair Trade* organisatie en naar het *Mondiaal Centrum*, waarin een

Bij vele gelegenheden is de Diemense Wereldwinkel met een kraam aanwezig om allerlei 'Fair Trade' artikelen uit Derde Wereldlanden te verkopen. Dineke Groen-Nieuwpoort neemt hier de zaken waar (foto 21 juni 2006).

Tijdens de receptie in 'De Schakel' op 22 september 2007, ter gelegenheid van de viering van het 10-jarige bestaan van de Rijdende Wereldwinkel, overhandigt de voorzitter Alfons Fischer een herinneringsboek aan de Diemense oud-wethouder en Wereldwinkel-supporter van het eerste uur Alfons Ruitenbeek.

groot aantal importeurs zich hebben verenigd.. Deze organisaties kopen alleen in bij streng geselecteerde handelspartners in derdewereldlanden en helpen met subsidies, cursussen en adviezen. Producenten en organisaties blijven echter onafhankelijk van elkaar en de producenten worden regelmatig gecontroleerd op het voldoen aan de door de *Bond voor Wereldwinkels* vastgelegde criteria. Alle spullen worden voorzien van het "Fair Trade" keurmerk. De producten die in de bus worden aangeboden bestaan niet alleen uit cadeauartikelen, zoals woondecoraties, speelgoed en sieraden, maar ook uit 'food' zoals wijn en koffie.

Het Elsenegroen heeft inmiddels een sterke klantenkring opgebouwd. Gemiddeld komen er per weekend zo'n 50 mensen in de bus. Ze heeft ook een aantal grootverbruikers als klant die grote hoeveelheden koffie en thee afnemen. Er is een speciale koffieploeg die de dozen rondbrengt. Daarnaast staat *Het Elsenegroen* eens per maand met een kraam in het winkelcentrum

Op 15 januari 2006 werd in het plaatsje Ambalantota in Sri Lanka feestelijk de pre-school "Het Elsenegroen" officieel geopend. De school kon worden gebouwd dankzij de materiële en financiële steun van de Diemense gemeenteraad, de Diemense bevolking en de Wereldwinkel Diemen.

Diemerplein. De kraam trekt een groot aantal bezoekers, die normaal voorbij lopen, maar daarna toch ook nog even een kijkje in de bus komen nemen. Er komen vaak heel bijzondere mensen met leuke en heimwee verhalen over de spullen die we verkopen, waarin zij hun eigen land herkennen. "Laatst was hier een Afrikaan die zijn ogen niet van een van onze drums kon afhouden, en uiteindelijk vroeg of hij er even op mocht spelen," vertelt Els. Maar er komen ook veel mensen die op zoek zijn naar bijzondere en symbolische cadeaus die ter plekke allerlei emoties losmaken. De aankopen brengen vaak interessante discussies op gang over religie en geloof, het vertrouwen in eigen kunnen en de moed iets op te bouwen in eigen land. Voorts levert *Het Elsenegroen* kerstpakketten voor scholen en bedrijven, houdt kerstmarkten in de bejaardentehuizen in Diemen, Amsterdam-Zuidoost, Amsterdam-Oost en in de *Martelaren van Gorinchem* op het Linnaeushof en neemt deel aan de fiets- en wandelbeurs, die jaarlijks door de Diemenaar Theo Jorna wordt georganiseerd in de RAI.

Acties

Eind december 2004 raakte *Het Elsenegroen* betrokken bij de tsunami-ramp in Sri Lanka. In de bus worden kinderpuzzels verkocht die daar ter plekke vervaardigd worden. Door tus-

Wereldwinkel Diemen

De bijna 400 Nederlandse *Wereldwinkels* en *Fair Trade Shops* verkopen de mooiste wereldcadeaus en producten die volgens eeuwenoude tradities met een hedendaags tintje zijn gemaakt. Elk artikel is met zorg en volgens eerlijke handelscriteria ingekocht. Door de handel met de *Wereldwinkels* verdienen de makers van deze goederen en producten een geregeld inkomen. Bovendien krijgen zij ondersteuning bij het ontwikkelen van hun bedrijf. Zo snijdt het mes aan twee kanten: de opbrengst van de producten die hier worden verkocht gaat rechtstreeks naar de vervaardigers in de derdewereldlanden en de klanten kopen exclusieve producten die vaak van gerecycled materiaal zijn vervaardigd. *Wereldwinkels* maken hiermee duidelijk dat armoede wél bestreden kan worden.

Het assortiment van de *Wereldwinkel Diemen* is groter dan menig-een denkt. Zo treft men er niet alleen duurzame producten aan, bijvoorbeeld fraai decoratief houdsnijwerk, speelgoed, sieraden, muziekinstrumenten en kleding, maar ook wijn en koffie. Rond de kersttijd worden er ook bijzondere kerstartikelen, zoals kerststalletjes en kerststukjes verkocht. De *Wereldwinkelbus* staat elke vrijdag en zaterdag op het Claes van Maarsseplein bij het winkelcentrum *Diemerplein*. De winkel is geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

senkomst van Ina Stokman, die de importeur van deze puzzels kent, werd een inzamelingsactie gestart om een school te stichten in Sri Lanka. Er werd geld en kleding ingezameld met de hulp van *RTV Diemen*. Er kwamen veel giften binnen en de gemeente Diemen verdubbelde het opgehaalde bedrag. Met dit geld werd in Ambalantota op Zuid-Sri Lanka de 'pre-school' *Het Elsenegroen* gebouwd. De school, die op 15 januari 2006 officieel werd geopend, wordt ter plaatse geleid door nonnen. Ze ontvangt nog jaarlijks een subsidie van de *Stichting 'Het Elsenegroen'*. Hoewel het voeren van acties geen doel is, heeft *Het Elsenegroen* onlangs in het Afrikaanse Uganda een koe geadopteerd. Dat wil zeggen dat *Het Elsenegroen* het geld heeft geleverd waarmee de koe gekocht kon worden, die nu verder door een weduvrouw verzorgd wordt. Een gedeelte van de melk gebruikt ze zelf en de rest wordt verkocht. Met de opbrengst van de melk en de mest van de koe kan zij weer een aantal bij haar inwonende weeskinderen onderhouden.

Toekomstplannen

In de toekomst hoopt *Het Elsenegroen* een vaste, betaalbare ruimte te kunnen vinden waar meer producten kunnen worden uitgestald en meer activiteiten kunnen worden ontplooid. Verder zoekt ze aansluiting met andere groepen die in de derde wereld actief zijn, zoals *Amnesty International* en *Unicef*, teneinde de krachten te kunnen bundelen en samen te werken op het gebied van de verkoop. "De aanpak wordt steeds professioneler," licht Els Nuisker toe. "Ons imago moet zijn, kwaliteitsproducten, gemaakt onder menswaardige omstandigheden, door mensen die daar een fatsoenlijke beloning voor krijgen. We zijn geen liefdadigheidsinstelling."

* De naam "Elsengroen" is samengesteld uit de voornamen van Els Leijdekkers en Els Nuisker en de achternaam van Dineke Groen.

De auteur is Arlien Bakker, in de jaren '70 medewerkster bij de Diemense Derde Wereldwinkel, en Els Nuisker, oud-voorzitter van Diemer Wereldwinkel 'Het Elsenegroen' is veel dank verschuldigd voor de interviews. Tevens werd dankbaar gebruik gemaakt van de aanvullende informatie die werd verstrekt door Dineke en Jan Groen en de door Alfons Ruitenbeek beschikbaar gestelde documentatie over de Diemense wereldwinkels

Niet alleen maar tempo doeloe, oftewel die (goeie) oude tijd

INDONESIË - HET VROEGERE INDIË - IN DIEMEN

Jaap Haag

“Ik ben in Indië geboren en getogen. Het is en blijft mijn vaderland,” aldus Winny Gontha. “Wat ik van Indië heb meegekregen? Omgaan met verschillende culturen in goede harmonie.” Alja Deckers vat ‘haar Indië’ in één woord samen: “Vertrouwd.” Bonne Veldstra noemt “de brede blik”, die het opgroeien in Indië hem gaf. Ook Noor van Mens noemt de omgang met andere culturen: “Die boezemen me geen angst in bijvoorbeeld. Ik denk dat je op de een of andere manier iets minder eng in hokjes hebt leren denken.”

Betekenisvol en leerzaam

Wat Indië/Indonesië, tot op de dag van vandaag betekent voor oud-Indisch mensen. We praten er over met Alja Deckers, Winny Gontha, Noor van Mens en Bonne Veldstra. Allemaal Diemenaren, die geboren en getogen zijn in de ‘gordel van smaragd’, zoals de schrijver Multatuli het voormalige Nederlandsch-Indië ooit typeerde. De een ‘volbloed’ Indonesisch, de ander ‘orang belanda’ (Nederlander) en de derde ‘getjampoerd’ (gemixed). Het gaat om een persoonlijk verleden, dat oud-Indisch mensen vooral met elkaar delen. Want nogal wat ‘autochtone’ Nederlanders zijn niet zo geïnteresseerd in het vroegere Indië. Wat jammer is. Want niet alleen is die Indische herkomst voor velen nog altijd van grote betekenis, maar voor het multiculturele Nederland van nu is het óók een leerzaam stukje geschiedenis.

Persoonlijke achtergronden

Alja Deckers werd in 1934 in Indië geboren en groeide op in Deli, aan de oostkust van Sumatra. Haar vader, Foppe R. Kramer, was daar hoofdadministrateur bij de *Deli Maatschappij*, een grote tabaksonderneming. Eerst woonden ze op de plantage, in een groot ondernemingshuis, later in Medan, de hoofdstad van Deli. Alja is tot 1950, haar zestiende jaar, in Indonesië gebleven, al was het gezin in 1946 al een keer met verlof in Nederland geweest.

Winny Gontha-Lucardie werd in november 1941 in Bandoeng, op Java, geboren. Eén oma was Javaanse, de andere was Soedanese. Beide grootvaders waren van Europese afkomst. Zij groeide als Indisch meisje op. Haar vader werkte als ambte-

Mevrouw Kramer-Gomboldt met de kleine Alja, ongeveer 1936 (foto collectie Alja Deckers-Kramer).

naar bij de *Staats Spoorwegen*. Hij had als hobby de bibliotheek Lectura opgebouwd. Even bekend in Bandoeng was haar moeder, met haar bloemenzaak *Lucky*. Toen Winny trouwde verhuisde ze naar Djakarta en later naar Pladju op Sumatra, waar haar man voor *Shell* werkte. Zij kwam pas in 1966 met haar man en twee kinderen naar Nederland.

Noor van Mens werd geboren in 1943 in Bandoeng op Java en zag Nederland pas voor het eerst in de winter van 1947. Haar vader werkte bij de *Koninklijke Nederlandsch-Indische Luchtvaartmaatschappij* (KNILM), als hoofd technische dienst. En later in dezelfde functie bij de Indonesische luchtvaartmaatschappij *Garuda* (toen nog een dochter van de KLM).

Noors grootvader, H. Maclaine Pont, heeft Indonesië een culturele erfenis van formaat geschonken: als architect ontwierp hij onder andere de Hogeschool van Bandoeng, met zijn prachtige gebouwen in Minangkabau-stijl.

Bonne Veldstra zag in 1935 het levenslicht in Pati, op midden Java en groeide op in Poerworedjo, waar zijn vader chirurg en directeur van het protestantse zendingsziekenhuis was. Voor hem was Indië gewoon “ons land”. Het gezin woonde naast het ziekenhuis, totdat de Japanse bezetter de Nederlanders in concentratiekampen opsloot. Bonne kwam in 1946 naar Nederland.

Tempo doeloe

Tempo doeloe: de (goeie) oude tijd. Maar hoe goed eigenlijk? Alja en Bonne kunnen zich het

Sawahs (rijstvelden) op weg naar de Poentjak op Java (foto collectie Noor van Mens).

koloniale Indië nog goed voor de geest halen. Mét de viering van de jaarlijkse Koninginnedag bijvoorbeeld. Of het wonen in een huis met bediendes. Bonne somt ze op: "Een djongos, die het huishouden bestierde, een kokkie, een baboe (huishoudelijke hulp en kinderoppas), een kebon oftewel tuinman en een sopir oftewel chauffeur." Maar het was ook hard werken.

Alja's vader begon om 5 uur 's ochtends. Werkte tot 12 uur buiten en na de siësta tot laat in de avond op kantoor. "Aan het Medanse societyleven deden mijn ouders niet mee, maar in de weekends gingen we vaak de bergen in. Naar Brastagi bijvoorbeeld." In de natuur scholen echter ook gevaren. Bij Alja liepen 's nachts soms tijgers onder het huis. En een wurgslang op de trap werd door haar vader net op tijd met een klap op z'n kop gedood. Ook Noor herinnert zich de indrukwekkende natuur en heerlijke vakanties in de bergen. "In Lembang of Tjitterre, waar je kon zwemmen of paardrijden. Maar ook naar films kijken. Regelmatig gingen we naar een bungalow van vrienden van mijn ouders bij de Poentjak. Die stond in het oerwoud, aan de voet van de Gedeh, een van Java's vulkanen. En waarschijnlijk aan hetzelfde kratermeer (Telaga Warna) waar

Dokter Veldstra (Bonne's vader) doet de dagelijkse zaalronde in het Petronella ziekenhuis in Djokjakarta en behandelt een patiënt aan zijn beenwond, 1928 (foto collectie Bonne Veldstra).

Soembanese vorsten met hun gevolg en Nederlandse notabelen ontvangen de nieuwe dominee op het eiland Soemba in 1932. Bonnes vader zit op de voorste rij (de eerste van rechts), naast twee Soembanese vorsten (foto collectie Bonne Veldstra).

Mevrouw Kramer-Gomboldt, met Alja en een bediende, rond 1935 (foto collectie Alja Deckers-Kramer)

de roman "Oeroeg" van Hella Haasse zich afspeelt." Een heilig meer en Noor vertelt over de tuinman, "die een vis gevangen had en deze wilde braden, maar hevig schrok toen die hem verwijtend begon toe te spreken! Mijn moeder raadde hem aan de vis terug in het meer te gooien en zo geschiedde. Hierdoor werd voor hem een mogelijk onheil afgewend. Er waren op de Gedeh ook geisers en als de mist van die geisers optrok, zo meenden wij als kinderen te weten, zou je de huisjes van de daar wonende rampokkers (rovers) kunnen zien." Maar het zijn niet alleen maar mooie herinneringen en interessante of griezelige verhalen. Want dat ze een onbezorgde jeugd beleefde kan Noor bepaald niet zeggen. "Het na-oorlogse Indië was niet de leukste tijd om in Indonesië te wonen. Je leefde nogal geïsoleerd, mede vanwege de angst voor berovingen."

Tegenstellingen?

Indonesië: een grote diversiteit aan volken, culturen en godsdiensten. En tegenstellingen. Tussen rijk en arm bijvoorbeeld en vroeger ook tussen blank en bruin. Maar die werden lang niet altijd als scherp ervaren. "Voor mijn vader en moeder," vertelt Alja, "was iedereen gelijk, of je nu Nederlands, Indonesisch, Chinees, Bengaals of wat dan ook was. En zo werden mijn zusje en ik ook opgevoed. Met de bediendes spraken we Maleis." Op mijn vraag naar het bestaan van een soort apartheid in het vroegere Indië antwoordde zij dan ook met een stellig "NEE". Ook Bonnes ouders, met hun sterke christelijke overtuiging, voedden hun kinderen in die geest op: "met respect voor iedereen. Maar toch ervoer je verschillen. Dat was gevoelsmatig: met de blanken boven aan, dan de Chinezen en de 'zwarte Hollanders' in het nabij gelegen Afrikaanse kamp (dit waren van oorsprong Ghanese militairen die in Indië gebleven zijn. Dit stukje geschiedenis wordt door Arthur Japin beschreven in zijn roman "De zwarte met het blanke hart", JH), en tenslotte de gewone Javaan."

Voor Noor lag het anders. Toen zij na een aantal Australische

Ingenieur Foppe Rinse Kramer inspecteert een tabakspplant, Deli, Sumatra 1948 (foto collectie Alja Deckers-Kramer).

en Nederlandse jaren eind 1949 naar Indonesië terugkeerde, heeft ze geen etnische tegenstellingen ervaren, maar wel maatschappelijke. "Wij mochten ons dorp niet uit, omdat het daarbuiten als gevaarlijk gold. Vooral vanwege de heersende criminaliteit. Met kinderen uit de omliggende kampongs ging ik niet om. Als kind speelde ik echter wél veel met de dochter van een van de baboes. En in mijn klas op school zaten ook vrij veel Indonesische kinderen. Maar dat moeten op deze particuliere school toch vooral kinderen van vrij rijke ouders geweest zijn." En Winny beleefde het nog weer anders. "Zelf werd ik er door andere Indonesiërs nooit op aangezien dat ik maar 'half Europees/Indonesisch' (Indisch) was. Maar de Chinezen worden door hen wél gediscrimineerd. Tot op de dag van vandaag."

Oorlog

Op 7 december 1941 viel Japan de Verenigde Staten aan en brak ook in Azië de Tweede Wereldoorlog uit. De Koninklijke Marine en het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger (KNIL) gingen de strijd met de Japanners aan. Soms met succes. Maar na de verloren slag in de Javazee lag de weg naar Java voor de Japanners open. Op 9 maart 1942 capituleerde Nederlandsch-Indië. Jaren van bezetting volgden, die voor de Nederlanders internering in Jappenkampen en dwangarbeid met zich mee brachten. Ook veel Indonesiërs werden trouwens gedwongen te werk gesteld. Het waren verschrikkelijke jaren. Alja: "Mijn vader werd in Medan door de Japanners gevangen genomen, gemarteld en tot levenslang veroordeeld. Wat hij allemaal meegemaakt heeft is met geen pen te beschrijven. Mijn moeder was vóór de komst van de Japanners met mijn zusje Geertje en mij naar Java gevlucht." Tevergeefs, want de Japanners veroverden ook Java. "In Batavia (Jakarta) werden we in het Kramatkamp geïnterneerd. De omstandigheden waren zeer slecht. De kampcommandant, Sonnai geheten, was een misdadiger. Hij heeft na de oorlog de doodstraf gekregen." Noor zat als peuter met haar moeder in de kampen Tjihapit (bij Bandoeng) en Tjideng (bij Batavia). Maar ze was te jong om er duidelijke herinneringen aan te hebben. Haar vader werd in Bandoeng gevangen genomen en belandde later in het kamp Changi in Singapore. Bonne zat met zijn moeder in een vrouwenkamp in Moentilan: "Ingericht in een

Jezuïetenseminarie, maar voor een veelvoud aan inwonenden. Mijn vader was eerst naar een mannenkamp gebracht. Niet lang daarna werd hij naar ons kamp overgeplaatst als kamparts. Daarom waren wij misschien wel het enige gezin dat in de Jappenkampen niet gescheiden was. We leefden met ons zessen in een kamertje van ongeveer 3 bij 4½ meter. Sliepen op stapelbedden. Met een plaag van wandluizen in onze bedden en honger op komst. Want was er eerst nog wel voldoende te eten, dat werd anders toen het menu beperkt werd tot behangselijm (meel in heet water) en/of 20 maïskorrels per dag. Het eiwittekort leidde tot hongeroedeem. Soms lukte het me om eieren onder de schutting door te smokkelen (in ruil voor zakdoeken)." Aan Winny ging dit oorlogsleed grotendeels voorbij. "Als (half-) Indonesiërs hoefden wij het kamp niet in. En omdat in onze woonomgeving in Bandoeng in 1943 het hoofdkantoor van de Kempetai gevestigd was, (gevreese Japanse politie, vergelijkbaar met de Gestapo) kreeg onze straat extra bescherming."

Indië wordt Indonesië

Toen Japan zich op 15 augustus overgaf volgden de jaren van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. Terwijl Nederland zijn gezag in de archipel wilde herstellen. Al direct na de Japanse capitulatie ontsnapte Alja's vader slechts ternauwernood aan executie door Indonesische pelopors (bevrijders). Britse Ghurka soldaten arriveerden net op tijd om dat te voorkomen. Voor anderen kwamen ze echter te laat. Het gezin Kramer is, na een verlof in Nederland, naar Medan teruggekeerd. Om in 1950 Indonesië voor goed vaarwel te zeggen. Het gezin Veldstra repatrieerde begin 1946 naar Nederland.

Pas geslaagde verpleegkundigen bij het ziekenhuis van Poerworedjo, met o.a. Bonne's vader (tweede van rechts vooraan), bijgenaamd "De lange dokter" in 1939 (foto collectie Bonne Veldstra).

Noors broer met drie baboes (foto collectie Noor van Mens).

Bonnes vader keerde in 1948 terug om in Makassar (op het eiland Sulawesi / Celebes) als chirurg te gaan werken. Bonne en zijn moeder volgden hem later en maakten eind 1949 de soevereiniteitsoverdracht mee. Kort daarop braken hevige gevechten uit tussen Makassarse bendes, Ambonezen van het KNIL, en Javaanse militairen van het Indonesische leger. Bonne (14 jaar) haalde na een schietpartij een gewonde Nederlandse militair in huis, die daarna door Indonesische soldaten werd ingerekend en netjes op een stretcher in een open jeep naar het militair hospitaal gebracht. Veel Nederlanders vertrokken toen haastig uit Makassar. Zo kwamen ook Bonne en zijn ouders in 1950 weer in Nederland terug.

Toch zijn na de soevereiniteitsoverdracht in 1949 veel Nederlanders nog een aantal jaren in Indonesië gebleven. Maar een onbezorgd leven was het bepaald niet. Noor vertelt dat "zij als kinderen de straat niet uit mochten. Dat maakte onze actieradius uiterst beperkt. Er was angst voor dieven en overvallers. Ons dorp werd de eerste jaren zelfs bewaakt door Indonesische soldaten. Af en toe werd er ook geschoten." Toen de spanningen tussen Nederland en Indonesië steeds groter werden (vanwege de kwestie Nieuw-Guinea) stuurden Noors ouders haar in 1955 met haar broer naar Nederland om daar naar de middelbare school te gaan. Haar ouders zijn nog iets langer gebleven, "tot het niet meer kon."

Voor Winny geldt een heel ander verhaal: "Ik kreeg in 1958 mijn eerste baan bij de *Pabrik Kina Bandoeng* (Bandoengse Kinine Fabriek) Eerst als administratief medewerkster daarna als secretaresse van de salesmanager. De fabriek werd door de Indonesische regering overgenomen, en een militair bewind kwam aan de macht. Elke maandagochtend moest al het personeel op de binnenplaats verzamelen en bij de vlag het Indonesisch volkslied, "Indonesia Raya", zingen. In die tijd sprak ik nog vloeiend Indonesisch en Soendanees. Dat heeft zeker in mijn voordeel gewerkt."

Winny leerde in Bandoeng haar man kennen, die bij *Shell* werkte. "We gingen eerst in Djakarta wonen en later in Pladju op Sumatra. Als managersvrouw beleefde ik heerlijke jaren. Maar in 1964 werd Shell overgenomen door Pertamina en was er in Indonesië geen toekomst meer voor ons en onze kinderen." Het gezin kwam in 1966 naar Nederland.

Nederlandse kinderen luisteren naar een angklungspeler. Een angklung is een muziekinstrument dat bestaat uit een raamwerk van bamboekokers met een verschillende diameter. Als ze heen en weer worden geschud ontstaat er een verrassend warm geluid (foto ca. 1950 collectie Noor van Mens).

Heerlijke jaren in Pladju (Sumatera), waar Winny Gontha's echtgenoot als manager bij de Shell werkte. Winny samen met man en twee kinderen voor hun woning (foto collectie Winny Gontha-Lucardie).

Terug naar Nederland

De terugkeer naar Nederland roept gemengde herinneringen op. Noor: "Hier keken eigenlijk alle kinderen je vreemd aan als je niet uit Nederland kwam. In Groede (Zeeuws-Vlaanderen), waar ik vanaf 1955 een tijdje naar school ging, soms echt met argwaan. Ik vond Nederland 'niet aardig'. Je mocht er dan wel snoepjes eten zonder papiertjes en een ijsje kopen bij elke ijscoman, maar nee, het heeft me erg veel moeite gekost." Bonne, die als jongen van 11 in Friesland terecht kwam, heeft betere ervaringen: "Ik ben daar goed opgevangen. Ook door de onderwijzers, die me hielpen met m'n leerachterstand." Maar wat hem wel opviel, was het onbegrip over wat de mensen in Indië tijdens de oorlog hadden meegemaakt. "De Nederlanders vonden dat ze het zelf hier veel erger hadden gehad." "Precies", valt Alja hem bij.

Indië in Diemen

Maar nog altijd leeft Indië in de harten en hoofden van de mensen die er vandaan komen. "Of ik Indische gebruiken in stand heb gehouden, zoals Indisch eten? Natuurlijk, dat spreekt vanzelf," aldus Winny Gontha. En voor Alja geldt dat ook. Noor heeft dat minder. Maar zij koestert wél die andere erfenis: het open staan voor 'het andere' en het 'niet in hokjes denken'. Winny valt haar bij. Zij herinnert zich haar zorgeloze jeugd, "zonder geweld, zoals de dag van vandaag. En het omgaan met verschillende culturen in goede harmonie."

Het zingen van het Indonesische volkslied bij de Pabrik Kina Bandoeng. Winny Gontha is de tweede vrouw links vooraan (foto collectie Winny Gontha-Lucardie).

Suriname, het wilde westen van Nederland

GESPREK MET FARIDA POLSBROEK: "IK VOEL GEEN DRIVE OM ERHEEN TE GAAN".

Ellen van Meurs

De oude naam van Suriname is Nederlands-Guyana. Rechts ervan ligt Frans-Guyana, de grens wordt gevormd door de Marowijne-rivier, links ervan ligt Guyana, het vroegere Brits Guyana. De rivier Corantijn vormt daar de afscheiding. De landen maken deel uit van het gebied tussen de mondingen van de Amazone en de Orinoco, dat de 'Wilde kust van Guyana' werd genoemd.

De natuur

De Europeanen die voet aan wal wilden zetten, werden verrast door een veranderlijke kustlijn en ondiep water. De mangrove- en zwampbossen vormen een natuurlijke bescherming tegen indringers. Landinwaarts kon men het beste komen door de rivieren op te varen. Alleen de benedenlopen waren bevaarbaar. Het zuidelijk deel van Suriname werd pas in de negentiende eeuw opengelegd. In de tropische regenwouden leven veel bijzondere dieren, zoals de jaguar, de poema, de meer dan vier meter lange boa constrictor en grote, kleurige vlinders.

Indianen

De oorspronkelijke bewoners werden door de kolonisten Indianen genoemd. De twee belangrijkste stammen waren de Arowak en de Carib. Zij leefden van wat in de natuur te vinden was en hadden ingenieuze methoden om dieren te vangen. Hun woningen bestonden uit palen met een dak van vlechtwerk of bladeren, waartussen hangmatten hingen. Een eigen bezit kenden ze niet, dus kon er ook nooit sprake van diefstal zijn. Een dappere vijand (soms ook een dappere stamgenoot) werd opgegeten na zijn dood om zijn krachten niet verloren te laten gaan. Het woord "kannibaal" is dan ook een verbastering van "caribal". Het was deze gewoonte die de vrees en minachting van de kolonisten opriep.

Kolonisten

In 1492 vertrok Christoforo Columbus, in opdracht van het katholieke Spaanse vorstenpaar Ferdinand II van Aragon en Isabella I van Kastilië, om een kortere weg naar Indië te zoeken. Hij kwam aan bij een groep eilanden waarvan hij dacht dat ze voor Indië lagen, de Ant-Illas. Hoewel hij kwam in naam van de koning en om christuswil, zag hij direct de voordelen. De Indianen hadden goud en edelstenen, konden ingezet worden als werkkrachten en tot christen gemaakt. De Indianen waren echter niet geschikt voor het zware werk en velen stierven. De Spanjaarden en Portugezen begonnen toen met de beruchte slavenhandel vanuit Afrika. De Nederlanders werden hiertoe ook aangelokt. Zij brachten de 'zoutwaternegers' naar de Antillen en Suriname in ruil voor suiker, die zij in Nederland weer goed verhandelden. Er circuleerden ook geruchten over "het land van El Dorado" (de Gouden Man), waar veel goud te vinden zou zijn. De Nederlanders wilden dit ook ontdekken. Helaas werden zij steeds verjaagd door de Spanjaarden en Portugezen als zij voet aan wal probeerden te krijgen. In 1616 wisten de Zeeuwen zich te handhaven op een nederzetting aan de Essequibo. Deze werd flink uitgebreid door de in 1621, door Zeeuwse en Hollandse handelaren, opgerichte *West-Indische Compagnie* (WIC). Verder werden er veel plantages gesticht

langs de Surinamerivier. Aan de monding had de Engelsman Lord Willoughby een fort gebouwd om zijn kolonie te beschermen. De Zeeuw Abraham Crijnsen veroverde dit op hem in februari 1667 en noemde het fort Zeelandia. Bij de Vrede van Breda, getekend 31 juli 1667, mocht de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden Suriname houden, in ruil voor de kolonie Nieuw-Nederland in Noord-Amerika. Een gouverneur bestuurde het land van 1681 tot 1791 namens de *Geotroyeerde Sociëteit van Suriname* (de WIC en de stad Amsterdam).

Plantages

Op de plantages werden in de achttiende eeuw naast suikerriet en tabak, ook katoen en koffiebonen verbouwd. Er waren echter veel problemen. Het werk was zwaar en de slaven werden extreem slecht behandeld. Als zij de bossen in konden vluchten, deden ze dat. Deze 'marrons' vielen op hun beurt de plantages aan, evenals de Indianen. Door de Franse Revolutie (Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap), eind achttiende eeuw, veranderden de ideeën over slavernij. Engelse oorlogsschepen hielden in het begin van de negentiende eeuw de slavenscheppen aan en lieten de Afrikanen vrij. In de buurlanden, Frans- en Brits-Guyana, werd de slavernij afgeschaft. Dit zorgde voor

Een nog jonge Farida Polsbroek op 5 september 1971 gefotografeerd tijdens een uitstapje naar het SLM-vliegveld.

Farida poseert met klasgenootjes Paul en Martha voor de middelbare school (foto 1 februari 1972).

Farida tijdens een tocht met vrienden naar de Irenewaterval bij de Brownsberg.

veel onrust op de Surinaamse plantages, waarmee het bergafwaarts ging door een tekort aan personeel, concurrentie en de teelt van suikerbieten in Europa. Nederland schafte pas op 1 juli 1863, op aandringen van de Antirevolutionairen en de Liberalen, de slavernij af. De 'geëmancipeerden' moesten wel nog 10 jaar hun arbeidsverplichtingen nakomen. Hun voor-malige eigenaren kregen 300 gulden per vrijgelatene.

Contractarbeiders

Vanwege het gebrek aan arbeidskrachten ging Nederland nu Aziaten naar Suriname verschepen. Vanaf 1853 Chinezen, afkomstig van Java, na 1873 Hindoestaanse landbouwers van Brits-Indië en rond 1900 Javanen. De arbeidsvoorwaarden waren zeer slecht en dus gingen zij, na afloop van hun contract, terug naar huis of begonnen iets voor zichzelf.

Creolen (in Suriname geboren voormalige slaven) probeerden hogerop te komen of trokken de bossen in voor de houtkap, goud delving of het tappen van balata (rubber). In 1910 waren er nog maar zeven suikerplantages over. Er werden nu ook cacaobonen en bananen geteeld, wat helaas niet lang duurde vanwege insectenplagen en plantenziektes. Gelukkig werden in 1915 door een expeditie van een Amerikaanse geoloog rijke bauxietlagen ontdekt nabij de Cottica- en Surinamerivier. De Amerikaanse maatschappij *Alcoa* (later *Suralco*) kreeg van Nederland een concessie om deze te exploiteren. Uit

bauxiet wordt via aluinaarde aluminium geproduceerd, wat de Verenigde Staten goed konden gebruiken voor het bouwen van vliegtuigen in de Tweede Wereldoorlog. Dit leverde inkomsten en werkgelegenheid op. Voor het zover was, ging echter de algehele economische recessie gedurende het interbellum ook aan Suriname niet voorbij.

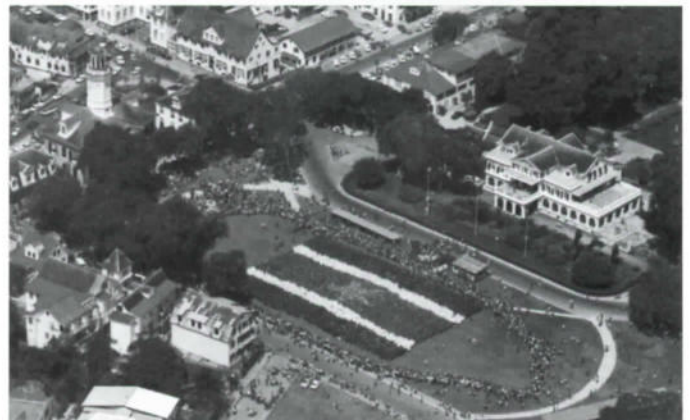
Anton de Kom, wiens opa nog als slaaf geboren was, trok zich het lot van de werklozen en uitgebuite contractarbeiders aan. Hij probeerde de door de 'verdeel en heers'-politiek uit elkaar gedreven bevolkingsgroepen weer tot elkaar te brengen. Hij werd echter scherp in de gaten gehouden en in 1933, bij een vreedzame optocht naar het paleis van de gouverneur gevangen genomen en naar Nederland verbannen. In de Tweede Wereldoorlog ging hij bij het verzet, werd gearresteerd door de Duitsers en stierf in Neuengamme in 1945.

Onafhankelijk

Het Surinaamse rechtssysteem en de staatsvorm waren naar Nederlands voorbeeld ingericht. In 1948 maakte een Nederlandse grondwetswijziging het mogelijk om in Suriname algemeen kiesrecht in te voeren. In 1954 werd bij het "Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden" geregeld dat Suriname voortaan zijn belangen zelf mocht behartigen, behalve de zorg voor leger en vloot en de buitenlandse betrekkingen. Suriname was nu een rijksdeel en alle Surinamers waren Nederlandse staatsburgers. De aanloopperiode tot volledige autonomie in 1975 werd gekenmerkt door geruzie, verspilling en corruptie bij de gevormde politieke partijen. Bevreesd voor een burgeroorlog tussen het Creoolse en Aziatische volksdeel, verliet een derde van het aantal inwoners in etappes het land. Na de onafhankelijkheid ging het al niet veel beter, met als dieptepunt de moord op 8 december 1982 in *Fort Zeelandia* op 15 tegenstanders van het militaire regime van Desi Bouterse. Nu lijkt Suriname in rustiger vaarwater gekomen te zijn, al ligt het slavernijverleden nog gevoelig, gezien de commotie bij de onthulling van het slavernijmonument in het Oosterpark te Amsterdam in 2002 en het monument voor Anton de Kom in Amsterdam-Zuidoost in 2006.

Studeren

Farida Polsbroek kwam in augustus 1975, drie maanden voordat Suriname onafhankelijk werd, als achttienjarige alleen naar Nederland. Haar ouders en broer bleven achter in

De introductie van de nieuwe vlag van Suriname tijdens het onafhankelijkheidsfeest op 25 november 1975. Met de kleur van de kleding van de deelnemers wordt de vlag gevormd.

Paramaribo. Zij ging in Den Haag studeren aan de rooms-katholieke Sociale Academie. De cultuurschok was groot, want het was daar een losgeslagen bende. In Suriname waren de docenten autoritair, werden niet getutoeerd en er heerste orde op school. Omdat ze het gevoel had niets te leren behalve debatteren, stapte ze na een jaar over naar de Haagse Sociale Academie. Daarna ging zij in Amsterdam andragologie (leer van de vorming van volwassenen) studeren en ging wonen in de studentenflats aan de Rode Kruislaan in Diemen.

Paramaribo

Toen Farida twaalf jaar oud was, vertrok het gezin Polsbroek vanuit Nederland naar Suriname. Haar vader kon daar een goede baan krijgen als hoofd van een afdeling op het Ministerie van Onderwijs. Bovendien hield hij als hobby tropische zangvogels. Zij kwamen te wonen in een buitenwijk van Paramaribo. Het gezin had solidariteit en liefdadigheid hoog in het vaandel staan. Haar vader was voorzitter van een stichting voor gehandicapte kinderen en lid van de *Lions*, een charitatieve instelling. Haar moeder hielp mensen in haar naaste omgeving.

In Suriname zag zij dat veel vrouwen er alleen voor stonden om een vaak groot aantal kinderen op te voeden. Zij hadden geen scholing en moesten hard werken in slecht betaalde vrouwenberoepen. Wel zag zij dat er een enorme solidariteit heerste onder de lagere sociale klassen. De mensen ondersteunden elkaar echt. Deze ervaringen, maar vooral het voorbeeld van haar ouders, deden haar in 1998 besluiten werkzaamheden voor de *PvdA* te gaan verrichten. Momenteel is zij raadslid. Begin jaren '80 verzorgde ze al instapcursussen voor Surinaamse vrouwen bij het sociaal-culturele centrum voor Surinamers *Anton de Kom*.

Vorig jaar werd in Amsterdam-Zuidoost een monument voor deze verzetsstrijder opgericht. Farida: "Hij lijkt er niet op, maar de krachtige persoonlijkheid van Anton de Kom wordt wel goed uitgebeeld. Zijn naaktheid drukt daarentegen een zekere weerloosheid uit."

Farida vertelt dat ze een haat/liefde-verhouding met Suriname heeft. Ze voelt geen 'drive' om erheen te gaan. Het is de natuur, met name de tropische regenwouden in het binnenland, die haar aantrekt. Zij stoort zich echter aan de sociale ongelijkheid. Enorme rijkdom tegenover echte armoede: mensen die in krotten wonen of moeten bedelen voor hun levensonderhoud.

Ook onttrekken sommige Surinaamse mannen zich wel wat te gemakkelijk aan de zorg voor het gezin. Surinaamse vrouwen lijken daardoor, onafhankelijk van mannen, de zorg voor kinderen en werk te kunnen combineren.

Bij de enorme overstroming in mei 2006, die de Surinaamse binnenlanden trof vanwege hevige regenbuien, voelt zij zich toch geroepen om financiële steun te bieden. Samen met mederaadslid Iwan Leeuw van *Groen Links* diende ze een motie in die dit mogelijk maakte.

Relatie Nederland Suriname

Farida: "Door het kolonialisme en de slavernij is deze relatie belast geraakt. Nederland is in het verleden bovendien ook niet goed geweest voor de contractarbeiders, die na de afschaffing van de slavernij in Suriname te werk werden gesteld. Dit waren vooral Indiërs en Javanen. Chinezen waren niet geschikt als landarbeider en gingen de handel in. Portugese joden

Farida Polsbroek en de familieauto.

Een gezellig samenzijn van Farida met haar vrienden.

waren eerder landeigenaren. In de negentiende eeuw kwam ook een groep Drenten naar Suriname. Ook is er een 'verdeeld en heers'-politiek gevoerd onder de verschillende bevolkingsgroepen, waardoor deze, gedurende een lange periode, teveel op zichzelf zijn gebleven.

Eigenlijk is het merkwaardig dat Surinamers, die vóór de onafhankelijkheid van Suriname geboren zijn, allochtonen genoemd worden. Op Surinaamse scholen was Nederlands de eerste voertaal en kregen de kinderen Nederlandse aardrijkskunde en geschiedenis. In feite zijn deze Surinamers ook Nederlanders en zouden daarom ook dezelfde rechten moeten krijgen. Mijn moeder, die in 1993 naar Nederland terugkwam, krijgt bijvoorbeeld geen volledige AOW omdat ze niet haar hele leven in Nederland heeft gewoond."

Farida vindt het jammer dat het vele ontwikkelingsgeld dat naar Suriname is gegaan niet beter is besteed. Het is vooral gegaan naar prestigieuze projecten, terwijl op het gebied van de gezondheidszorg en het onderwijs nog veel te doen is. Aan de andere kant moet de Nederlandse regering ook niet vervallen in paternalisme bij de besteding van de gelden. Dit kan niet meer, gezien het verleden.

Literatuur:

Accord, Clark & Nina Jurna: *Een hedendaagse kijk op de Surinaamse slavernij*, Amsterdam 2003.

Helman, Albert: *Avonturen aan de Wilde Kust*, Eindhoven 1982.

Kom, A. de: *Wij slaven van Suriname*, Amsterdam/Antwerpen 2003.

CURAÇAO, EEN BIJNA VERGETEN STUKJE NEDERLAND

Henk Teiwes

Curaçao is een eiland gelegen in het Caribische gebied, ongeveer acht uur vliegen vanuit Nederland. Bij vele Nederlanders een onbekend gebiedsdeel. Slechts een klein deel van de Nederlandse bevolking heeft over dit eiland wel iets gehoord of heeft er een vakantie doorgebracht, maar de algemene kennis over het eiland is beperkt.

Amerigo Vespucci

In 1499 werd het eiland door Amerigo Vespucci (1451-1512) ontdekt. Het duurde echter tot 8 april 1634 voordat de *West-Indische Compagnie* (WIC) opdracht gaf aan de directeur en leider van de expeditie, Johannes van Walbeeck, het eiland Curaçao op de Spanjaarden te veroveren. Hij benoemde Pierre le Grand tot commandeur van het krijgsvolk. Een kleine vloot van negen schepen voer op 4 mei 1634 het zeegat uit. Zeven juni was de dag, dat het eskader de kust van Curaçao naderde om de zeesoldaten aan land te zetten. Deze poging mislukte en het flottielje moest uitwijken naar Bonaire. Hier wachtte Le Grand om een tweede poging tot landen te wagen. Bij een kalme zee voer het eskader op 29 juli 1634 de St. Annabaai in, zonder op noemenswaardige tegenstand te stuiten.

Verschroeide aarde

De ontscheping volgde twee dagen later. Het landingsleger van 240 man, gewapend met musketten, pieken en 'houwers' (bijlen) zette voet aan wal. Het Spaanse garnizoen, slechts 32 soldaten versterkt met 415 Indianen, was geen partij voor de Hollandse overmacht. De Spaanse bevelhebber, Don de López de Morla, gaf zich niet zonder slag of stoot over. Hij liet al het Brazielhout in brandsteken, waardoor de twee drinkwaterputten werden overdekt met as en daardoor geheel onbruikbaar

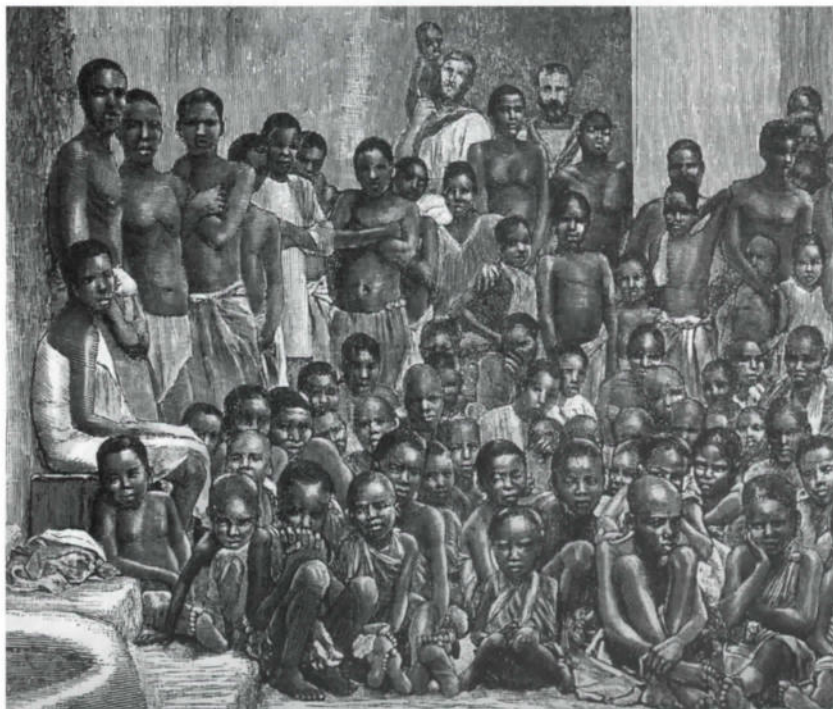
waren geworden als waterbron. Wat op het zeer warme eiland van levensbelang bleek te zijn.

Le Grand sloeg zijn kamp op bij de plaats La Higuera (De Vijgenboom). De manschappen werden te werk gesteld voor het maken van palissaden met ijzeren punten en het aanleggen van een borstwering, bestaande uit takkenbossen. Om de borstwering heen lag een aarden wal waarop vier kleine bronzen stukken geschut stonden die de hoeken van de kleine vesting moesten verdedigen.

Speldenprikken

De oostelijke richting van het eiland, dat door een verkenningpatrouille werd bezocht, bleek zeer vruchtbaar te zijn. Men vond er uitgestrekte maïs- en groentevelden, een zoutpan en een baai waarin zich veel vis ophield. Maar Don Morla bleef speldenprikken uitdelen en het was dermate irritant, dat men er over dacht het eiland te verlaten; er was toch weinig te halen. Vooral omdat de dorpjes Hato en San Juan geheel ontruimd en platgebrand waren.

Om de verdediging te versterken liet Van Walbeeck een versterking aanleggen bij De Punt (Punda). Het werd een fort, bestaande uit baksteen, natuursteen, kalk en leem. Het schip *De Groot Hoorn* bleef aan de monding liggen en het scheepje *Brack* voer naar de Baai van Santa Barbara.

De slaven bij aankomst in Zuid-Amerika. Het Nederlandse aandeel in de slavenhandel bedroeg vijf procent, ofwel 500.000 negerslaven.

Overgave

Met 120 soldaten ging Van Walbeeck, vergezeld van Le Grand op zoek naar water. Gelukkig voor hen vonden ze twee waterplekken bij Ascención en bij St. Marie. Door deze vondst werden de Spanjaarden steeds meer in het nauw gedreven. Van Walbeeck gaf hun door middel van drie brieven de kans zich over te geven. Pas toen de Indianen geheel wegtrokken en zich overgaven, accepteerde Don Morla de capitulatie. Hij had echter niet veel keus. Op 21 augustus 1634 gaf hij zich over op voorwaarde dat alle Spanjaarden en hun gezinnen een vrije aftocht mochten krijgen, hetgeen werd ingewilligd. Daar Van Walbeeck de Indianen niet geheel vertrouwde, mochten 75 van hen op het eiland blijven. 340 Indianen werden, samen met de 32 Spanjaarden, op transport gezet om daarna naar Venezuela te worden gevaren. Hier kwamen zij een dag later aan en werden op 15 mijl van de stad Coro aan land gezet. De verovering van het eiland Curaçao was een feit en tot op de dag van vandaag is het eiland een onderdeel van Nederland.

Indianen

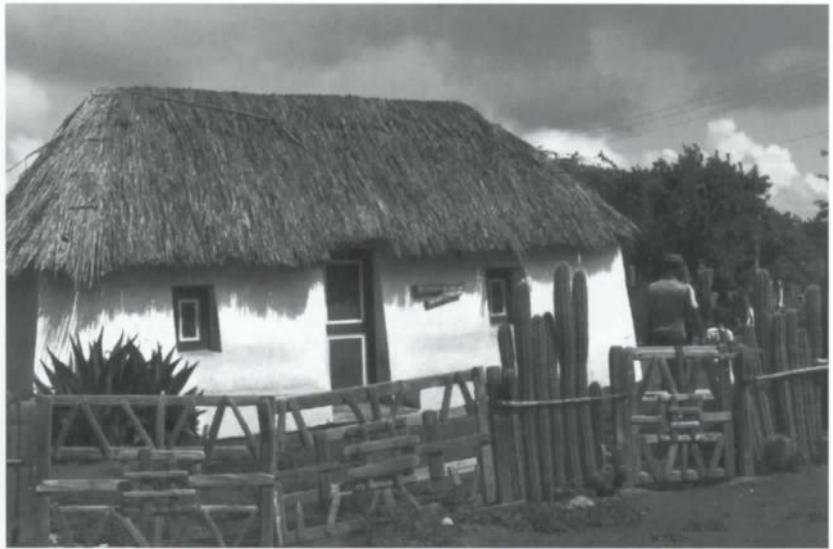
Curaçao bleek niet alleen voor de WIC van strategisch belang te zijn, ook om economische redenen wilden de kooplieden van de Compagnie het niet kwijt. Doordat men had bemerkt dat Indianen totaal niet geschikt waren zware arbeid op de plantages te verrichten, had men het oog laten vallen op de sterke negers van het Afrikaanse continent. Al in 1626 waren de Zeeuwse handelaren bezig een schip uit te rusten voor het transporteren van negerslaven uit Afrika. Drie jaar later, in 1629, besloot de *Zeeuwse Kamer* van de WIC om Nieuw-Nederland van slaven te voorzien. Om dit mogelijk te maken moest eerst het fort *Elmina* op de kust van Guinee op de Portugezen worden veroverd. Na deze overwinning werd het een van de grootste slavendepots in Kongo en Angola. Wegens het bezit van Curaçao ontstond er een levendige slavenhandel met zowel de Spanjaarden en Portugezen. De slaven werden via het eiland doorgevoerd naar Brazilië en naar de door de Spanjaarden veroverde gebieden, zoals Venezuela.

Sardientjes

De verscheping van de slaven was mensontfermend. Vaak kwam het voor dat aan boord van een zeilschip zo'n 287 slaven als sardientjes in de ruimen werden geperst. Ze lagen vastgeketend naast elkaar, voet aan hoofd en hadden geen mogelijkheid zich te bewegen. Hierdoor stierven er velen; soms wel 15%. Als de slaven op Curaçao aankwamen, werden zij 'goed' verzorgd. Elke slaaf had namelijk geld gekost, een bedrag dat varieerde van f 50 tot f 150 per slaaf. Niet alleen de Hollanders en Zeeuwen waren schuldig aan de slavenhandel, vooral Engeland, Spanje en Portugal waren gretige afnemers van de slavenhandelaren in Afrika. Nederlandse schepen vervoerden in de zeventiende eeuw dikwijls 4000 slaven per jaar. De overtocht van Afrika naar het Caribische gebied kon soms twee maanden in beslag nemen. Daardoor kan men begrijpen dat velen de overtocht niet overleefden en als ratten in het ruim stierven. Maar de grote vraag naar slaven liep in de achttiende eeuw gestadig af, zodat in 1788 het laatste slavenschip de haven van Curaçao aandeed. De rol van het eiland als 'slavenmarkt' werd overgenomen door het eiland St. Eustatius. Door de Nederlandse slavenhandel zijn naar schatting 500.000 slaven naar Amerika verscheept. Dit moet ongeveer 5% van de totale aanvoer van slaven van Afrika naar Amerika zijn geweest.

Otrabanda

Tijdens het schrijven van dit artikel kwam de auteur ervan in contact met een nakomlinge van zo'n toenmalige slaaf. Haar naam: Francisca Coupain-Angelista, geboren op 4 oktober 1934

Een kunukuhuisje op Curaçao, waar een slavengezin in moest wonen.

in de wijk Domi-Otrabanda (Overzijde) te Willemstad-Curaçao. Zij was in juni van dit jaar in Diemen voor een vakantiebezoek aan haar zoon Ruthlen, die sedert 1972 in Nederland en vanaf 1988 in Diemen woonachtig is. De voorouders van mevrouw Coupain zijn moeilijk te traceren. Vermoedelijk zit er zoveel vreemd bloed in deze familie dat genealogisch onderzoek hiernaar niet mogelijk is. Indiaanse, vermengd met joods-Portugese en negroïde invloeden, beheersen de genen. Haar jeugd stond in het teken van strengheid. Bij de nonnen op school, elke week naar catechisatie. Uitgaan was toen ten strengste verboden. Doordat zij goed kon leren, weet zij veel te vertellen over haar geboorteland. Dankzij haar kennis over het andere deel van Willemstad (genoemd naar stadhouder Willem II), kan zij over Otrabanda wel het een en ander kwijt. Toen de kern van Willemstad ontstond, was er alleen maar Punda (Punt), een stuk land aan de rechterzijde van de St. Annabaai. Maar al spoedig bleek dat dit te klein was en uitbreiding naar het oosten van het eiland niet mogelijk bleek te zijn. Onder directeur Jacob Beck werd in 1705 begonnen met het aanleggen van het stadsdeel Otrabanda. Hij schrijft in dat jaar: "dat sedert wijnich jaar het getal der opgesetenen hier seer sterk toegenomen zijnde, de stad, hoe dicht betimmerd, bevonden werd van dat wijnich huysen en woninghe voorsien sijn om soveel menschen, die dagelijks nog staan te vermeerderen, na behoren te kunnen logeren, in voegen te dien aansien hoog noodzakelijk is meerdere ruimte voor een groter getale huysen en woninghe te maaken, dat hetselve niet anders kunnende geschieden als met de stad uyt te leggen".

De drijvende markt in Willemstad-Curaçao met haar grote variatie aan tropisch fruit.

Twee kiekjes uit 1965 van Francisca Angelista (koosnaam 'Chichi') met haar in zondagse kleding gestoken kinderen voor de deur van hun woning aan de Piet Heinstraat 9 in Otrabanda (foto's Rudy Angelista).

Prettig wonen

De vestiging aan de Otrabandakant groeide snel. Het bleek prettig om er te wonen. Het deel was niet ommuurd en het was er fris door de strook water die haar scheidde van Willemstad. De beschikbare kavels konden ook meer ruimte bieden dan in een ommuurde stad. Mooie landhuizen werden gebouwd op de grond van de illegale bebouwing van de 'vrije lieden van den couleur' (kleur). Maar er bleek geen stedenbouwkundig plan te bestaan, waardoor er een wirwar van gangetjes en stegen ontstond. Hierdoor is Otrabanda ingewikkeld van structuur en zelfs op het rommelige af. Desondanks heerst er een gemoedelijke en gezellige sfeer. Maar zoals het zo vaak gaat, raakten door geldgebrek, overlijden en erfgenamen die zich niet veel bekommerden over de status van hun bezit, veel van die landhuizen in verval. Tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw liet men zich er niets aan gelegen liggen ook maar iets aan de renovatie van deze prachtige huizen te ondernemen. Gelukkig is het tij nu gekeerd en is men in redelijk tempo begonnen met het herstel van deze zo prachtige landhuizen.

Armoef troef

"Maar het is niet overal zo mooi in Otrabanda," zegt Francisca.

"Er is ook een wijk waar, in het begin van de vorige eeuw, de minvermogenden heentrokken. Een wijk vol armoede en zorg. Met piepkleine huisjes waar je nauwelijks je lichaam kan keren." Zelf heeft zij ook het levenslicht gezien in een van die huisjes en daarna, toen zij zelf de kost moest verdienen voor negen kinderen, huurde zij zo'n woninkje met als oppervlakte 16m². Hierin stond alleen een kooktoestel op een kleine aanrecht. Een 1-persoonsbed moest het geheel completeren. Daar sloep zij in. De kinderen sloepen allemaal op rieten matjes op de vloer. Het was armoef troef. Haar werkzaamheden bestonden uit het schoonmaken van de woningen van de 'macambas' (blanken). Vroeg in de morgen, rond de klok van half vier, werd opgestaan. Daarna de kinderen verzorgen (de groten konden zich naderhand zelf behelpen) en vervolgens lopend naar het werk. Daar begon zij van 's ochtends 06.00 uur tot 11.00 uur. In haar werkhuis kreeg zij doorgaans in de keuken iets te eten, waarna zij om 12.00 uur bij haar andere werkgeefster werd verwacht. Hier moest zij de was doen, toen nog geheel met de hand, alles punctueel strijken en het avondeten bereiden voor het Nederlandse gezin. Met pijn en moeite kon zij net voor het donker thuiskomen (op Curaçao is het om 18.00 uur al donker). Gauw nog eten klaar maken voor zichzelf en de kinderen en daarna naar bed.

Verliefd

Zij zegt: "Als je verliefd wordt, dan hoop je dat de man die je mooi vindt en zegt je lief te hebben, altijd voor je zal zorgen. Wel, dat is een grote vergissing. Van mijn eerste liefde werd ik zwanger en hij liet mij in de steek. De tweede partner beloofde mij gouden bergen en bezorgde mij twee zwangerschappen. Ook hij verdween (heel gewoon in deze cultuur) en je hoopte dat eenmaal de ware zou komen." Uiteindelijk kwam zij in aanraking met haar huidige man Jaime Coupain. Een aimabele man die haar de zorg geeft die zij nodig heeft. Jarenlang heeft zij als oppas gefunctioneerd voor haar dochter en kleinkind. Nu kan zij in een comfortabele woning in de wijk Domi van haar broodnodige rust genieten, hoewel de slijtage aan het lichaam door het harde werken van destijds, haar nu parten speelt.

Pensionado's

"Het is jammer," zegt zij, "dat het grootste deel van de Nederlanders dat op het eiland woont - in dit geval de 'pensionado's' - zich niet de moeite getroost Papiaments te leren. In Nederland hebben zij een grote mond over integratie, maar hier doen zij het absoluut niet." En daar heeft zij uiteraard gelijk in. Een bron van grote zorg is voor haar het probleem van de drugs. Ook op Curaçao is de drugverslaving aanwezig. De werkeloosheid is groot, de economie draait hoofdzakelijk op het toerisme. Het monetaire systeem is gekoppeld aan de Amerikaanse dollar, waardoor de Antilliaanse gulden het moet laten afweten. Tevens is er de bekende corruptie en de politiek gedraagt zich als machtswellustelingen. Er is een deel van de

bevolking dat onder het bestaansminimum valt en daar tegenover zijn er de pensionado's met hun grote en riant huizen, geheel omheind door een groot hek en bewaakt door honden en personeel. Ook de aanwezigheid van het marinepersoneel is soms een bron van afkeer. Het is een gesloten gemeenschap die zich totaal niet bezighoudt met de autochtonen. Men verblijft te kort op het eiland waardoor de interesse voor de bevolking en de problemen die ontstaan niet opportuun zijn.

Trots

Francisca heeft veel respect voor enkele autochtone mannen die tijdens de Tweede Wereldoorlog voor Nederland zijn gevallen. Zoals George Maduro die, nadat hij in het Nederlandse verzet was geraakt, op 9 februari 1945 in Dachau aan vlektyfus overleed. Segundo Ecury was eveneens een verzetsman. Hij werd op 5 november 1944 door de SD opgepakt en de volgende dag op de Waalsdorpervlakte te Scheveningen gefusilleerd. Charles Debrot en Jan Haayen sneuvelden in de strijd tegen de Duitsers en Japanners. De naam Maduro is erg bekend doordat zijn familie destijds *Madurodam* in Den Haag heeft gesticht. Spijtig dat bijna niemand in Nederland weet wat deze familie voor Nederland heeft gedaan.

Met dank aan mevrouw Francisca Coupain-Angelista

Geraadpleegde literatuur

Daal, Luis H. & Ted **Schouten**: *Antilliaans Verhaal; geschiedenis van Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, St. Eustatius en St. Maarten*, Zutphen 1988.

Römer, René A.: *Otrabanda; het verhaal van een stadswijk*, Fundashon Kas Popular, Curaçao 1994.

Chichi's nieuwe huis aan de Ojedastraat 92 in Otrabanda (foto Kirsten Angelista-Teiwes).

蓮香酒家

Ling Hong vanaf 1978 in Diemen

DE HEERLIJKE GEUR VAN DE LOTUSBLOEM AAN DE OUDDIEMERLAAN

Taco ten Dam

In de jaren zestig schoten overal in Nederland de Chinese restaurants als paddenstoelen uit de grond. Tot dan toe waren de restaurants vrijwel alleen te vinden in de 'Chinezenbuurten' in Amsterdam en Rotterdam. In een recordtempo verspreidden zich duizenden restaurants over heel Nederland zodat tot in de verste uithoeken van het land wel een *Lotus* of een *Lange Muur* te vinden was. Toch moesten de Diemenaren relatief lang wachten op de komst van een Chinees restaurant. Het sateetje van het voormalige hotel-restaurant *De Kroon* aan de Muiderstraatweg mocht er volgens oudere Diemenaren dan best zijn, voor een echte Chinese schotel moesten zij naar Amsterdam. Op 19 september 1970 opende het eerste Chinese restaurant, *Sing Wah*, het huidige *Happy China*, in Diemen zijn deuren in het nieuwe winkelcentrum. In 1978 kwam daar een tweede Chinees restaurant bij, toen Raymond Ho zijn zaak, *Ling Hong*, opende aan de Burgemeester Bickerstraat 13.

Beginjaren

Raymond Ho, die in 1953 als zoon van een meubelmaker/houtsnijder in Hongkong werd geboren, was altijd al ondernemend geweest. Nadat hij al twee jaar in Japan had gewoond, besloot hij in 1974 op 21-jarige leeftijd een trip van drie maanden door Europa te gaan maken. In Nederland aangekomen, zocht hij een jeugdvriend op die in Haarlem woonde. Nederland beviel de jonge Raymond wel. In korte tijd breidde hij zijn kennissenkring flink uit en hij had het zo naar zijn zin dat hij besloot om zijn terugreis naar Azië voorlopig uit te stellen. Een jaar later kwam ook zijn broer Po Leung naar Nederland. Er begon toen voor Raymond een periode van hard werken in verschillende Chinese restaurants. Raymond: "Het was vooral fysiek heel zwaar werk. Veel uren in de keuken. Afwassen en schoonmaken. De hele dag nasi en bami maken en roeren in grote ketels." Maar Raymond gaf ondertussen zijn ogen en oren goed de kost. Hij leerde snel en binnen twee jaar werkte hij zich op tot chef-kok bij *Tong Ah* aan de Korte Leidsedwardsstraat in Amsterdam.

Ambitie

Langzaam groeide toen het gevoel dat hij ook voor zichzelf

zou kunnen beginnen. Die ambitie kreeg steeds meer vorm en toen hij het werk in de keuken wel gezien had, wilde hij ook de fijne kneepjes van de restaurantkant goed leren kennen. Niets was hem te gek. Zo had hij het er graag voor over om zonder salaris een tijdje in de bar te werken bij een vriend in Haarlem om praktijkkennis op te doen van het assortiment dranken. Daarna volgde de stap om de bediening te leren en werd Raymond kelner in een restaurant in Heemskerk.

Amsterdam-Oost

In 1977 ging Raymond werken bij *Wong Koen* aan de Middenweg in de Amsterdamse Watergraafsmeer. De ambitie om voor zichzelf te beginnen was gebleven en bij zijn verkenningen door de buurt kwam hij ook in Diemen. Natuurlijk zat er in het winkelcentrum al een poosje een Chinees restaurant, maar Raymond durfde het best aan in Diemen. Toch zou je kunnen stellen dat het besluit van Raymond om voor zichzelf te beginnen niet onder een gunstig gesternte viel. Voor veel Chinese restaurants, vooral in de grote steden, bleek 1978 een rampjaar te worden. De prijzen voor de ingrediënten stegen vrij onverwacht, in Nederland zette na een forse bloeitijd een economische recessie in en door de internationale aantrek-

De oude locatie van het Chinees-Indisch restaurant "Ling Hong" aan de Burgemeester Bickerstraat 13 medio 1978. In die tijd was de prijslijst nog in guldens.

niet dreigend aan
Electrisch wassen
en drogen en 't
is zo gedaan

Siwa was- en
droogmachine
f 478.--
of f 27.00 per maand

Tevens diverse merken
zoals Wasco, AEG,
Bico, enz.

ELECTRO EN RADIOTECHN. BUR. JOH. KASKENS

Burg. Bickerstraat 13 Diemen Tel. 52055
Vrijdags geopend tot 9 uur

Advertentie Diemer Courant 1955.

kingskracht van vooral Amsterdam verschenen er steeds meer nieuwe uitheemse restaurants.

Maar in een rustige gemeente als Diemen was de 'Chinees' in 1977 nog onverminderd populair onder de Nederlanders die op zondag (en vaak nog de maandag daarna) nog steeds graag met bami en nasi en een sateetje aan tafel gingen. Ook de lokale verenigingen waren nog steeds in voor een gezellig etentje bij de Chinees.

Kaskens

Tijdens zijn verkenningen viel zijn oog op het winkelpand aan de Burgemeester Bickerstraat, waar op nummer 13 tot dan toe de winkel in huishoudelijke artikelen annex radio- en televisiezaak van Johan Kaskens was gevestigd. Kaskens, al van ver voor de oorlog een begrip in Diemen, stopte ermee en was bereid het winkelpand en de erboven gelegen woning te verhuren. Raymond vertelt nog steeds razend enthousiast over deze periode: "De winkel moest natuurlijk helemaal verbouwd worden en opnieuw ingericht. Het was een hele drukke periode waarin heel veel geregeld moest worden. Bovendien weet je natuurlijk nooit of je de goede stap hebt gezet. Ik vond het heel spannend en door al die spanning vergat ik zelfs dat ik de opening had gepland op mijn verjaardag op 10 april!" Maar op die gedenkwaardige dag in 1978 werd de droom van Raymond wel springlevend. Met een daverend feest voor familie, bureu en andere genodigden opende het nieuwe Chinees-Indisch restaurant *Ling Hong* ("De heerlijke geur van de Lotusbloem") zijn deuren. Die naam ontleende hij aan een van de oudste en bekendste restaurants in zijn geboorteland Hongkong. Met een trotse 25-jarige eigenaar die nog maar nauwelijks vier jaar daarvoor als vakantieganger naar Nederland was gekomen. Broer Po Leung stond als chef-kok in de keuken.

Burgemeester Bickerstraat

De beginperiode was niet gemakkelijk voor de nieuwkomer aan de Burgemeester Bickerstraat. Zoals zo vaak bij nieuwkomers keken Diemenaren graag altijd even de kat uit de boom, maar Raymond was vast besloten te slagen. Natuurlijk werd hij gesteund door de wetenschap dat de vele voorgangers in het hele land de Nederlanders massaal de deur uitgekregen hadden. Raymond: "Je moet het er toch van hebben als de mensen aan elkaar door vertellen dat ze lekker gegeten hebben. En natuurlijk veel. Dus we begonnen met flinke grote porties, veel vlees en een prima kwaliteit voor een redelijke

prijs." Ook voor de Diemenaren stond het oude adagium dat in 1969 al door *The Butlers* werd bezongen, nog fier overeind:

"Nasi goreng, bami, saté,
Neem ook nog een loempia mee.
Eet je maar rond, het is ook zo gezond.
Ja, de Chinees doet veel meer met vlees."

De mondreclame werkte goed en het nieuwe restaurant aan de Burgemeester Bickerstraat kreeg al snel een goede naam in Diemen. Eerst bij de fijnproevers en later bij het grote publiek.

Een drukke Burgemeester Bickerstraat voor de sloop van 1983. Het winkelpand geheel rechts is het Chinees-Indisch restaurant "*Ling Hong*", voorheen de winkel in huishoudelijke artikelen annex radio- en televisiezaak van Johan Kaskens.

Ouddiemerlaan

Toen Raymond net zijn draai helemaal had gevonden, wachtte hem een grote schrik. De gemeente besloot in 1983 om in de Burgemeester Bickerstraat de huizenrijen bij de Hartveldseweg aan weerszijden af te breken en te vervangen door nieuwe woningbouw. In die nieuwbouwplannen kwamen geen winkel- of bedrijfspanden voor. Maar de gemeente kwam wel met een voorstel. Aan de Ouddiemerlaan schuin tegenover het garagebedrijf van Oostenrijk was een lege plek op de plaats waar enige jaren daarvoor een dependance van de garage was afgebroken. Raymond kon niet anders dan de uitdaging aannemen. Met een startgarantie van de gemeente brak er een drukke tijd aan. Enerzijds moest de zaak aan de Burgemeester Bickerstraat

Het slaan van de eerste paal voor het nieuw te bouwen restaurant "*Ling Hong*" aan de Ouddiemerlaan 15 in 1984.

gewoon blijven draaien en anderzijds moest er los van de financiële zijde heel veel energie en tijd gestoken worden in de nieuwbouw aan de Ouddiemerlaan 15.

De bouw die in 1984 was gestart (samen met café 't Pandje) werd voltooid in het voorjaar van 1985 en binnen zeven jaar beleefde Raymond voor de tweede keer een openingsfeest. Dat ging met opvallende activiteiten gepaard: burgemeester Anneke van Dok-van Weele werd door een Chinese 'leeuw' (symbool voor voorspoed en geluk) opgehaald van het gemeentehuis en kwam lopend met loco-burgemeester Alfons Ruitenbeek naar het nieuwe restaurant aan de Ouddiemerlaan. Natuurlijk ontbrak een flinke portie vuurwerk niet. De Diemense brandweer was paraat om met een lange trap het vuurwerk op te hangen.

De opening van het Chinees-Indisch restaurant "Ling Hong" aan de Ouddiemerlaan in het voorjaar van 1985 geschiedde geheel op traditionele Chinese wijze, waarbij een Chinese draak en vuurwerk niet ontbrak. Veel Diemense gemeenteraadsleden en burgemeester Anneke van Dok-Van Weele waren aanwezig.

Raymond Ho en Yuk Lan Wong maken in feite deel uit van de groep Chinese emigranten die zich sinds 1911 in Nederland hebben gevestigd. In de begintijd ging het vooral om zeelieden die voor Nederlandse rederijen werkten en in loodsden woonden op havenreinen in Rotterdam en Amsterdam. Voor de Tweede Wereldoorlog groeide de Chinese gemeenschap aan tot enkele duizenden. Amsterdam kent de oudste Chinese gemeenschap op het Europese vasteland.

In de jaren vijftig en zestig vormden de panden aan de Binnenbantammerstraat in de Amsterdamse Nieuwmarktbuurt een aansluiting van Chinese restaurants en eetuisjes. Het oudste Chinese restaurant van de stad, *Kong Hing*, zat sinds 1932 op nummer 11 en was toentertijd vooral favoriet bij studenten en kunstenaars die zich voor een gulden te goed konden doen aan een portie nasi of bami.

Het verhaal wil dat bij *Kong Hing* ook het afhaalsysteem in zwang kwam toen een huisarts uit de buurt, dokter Bloch, in het restaurant een zieke zeeman bezocht. Hij kwam rond etenstijd en snoof de exotische geuren op. Hij vroeg of hij mocht proeven en informeerde vervolgens of er een maaltje aan huis bezorgd kon worden. Later kwam de dokter vaak terug om zijn bestellingen af te halen. Eerst kwamen er vrienden van de dokter, maar later begonnen de omwonenden belangstelling te tonen. Ook de Nederlandse variant van de loempia zou hier ontstaan zijn. Aan de smekende vraag om 'kroketten' werd voldaan door een deeglapje gevuld met taugé en een paar stukjes vlees niet te stomen, zoals gebruikelijk was, maar te frituren.

Ook menig Diemenaar trok in die tijd naar de *Tong Yan Kai* (straat van de Chinezen) om hier heerlijk te eten. In de jaren zeventig had de straat zeer te lijden onder de criminaliteit die het heroïnegebruik en de rondzwervende junks met zich meebrachten in de buurt. Na de sanering en renovatie van de buurt voor de aanleg van de metro was het gedaan met het Chinese karakter van de Binnenbantammerstraat.

Asian party

In 1988 ontmoette Raymond tijdens een Chinees feest Yuk Lan Wong. Raymond volgde op dat moment samen met zijn broer een kookcursus in Utrecht. Op initiatief van *Horeca Nederland* waren er vier koks uit China overgevlogen om specialiteiten te leren aan Chinezen in Nederland. Ook een collega van Yuk Lan die toen werkte in een Chinees restaurant, volgde deze cursus. Zij stelde Yuk Lan aan Raymond voor tijdens een Asian Party in *Escape* aan het Rembrandtplein. De vonk sloeg over en kort daarna werden zij in het Diemense gemeentehuis getrouwd door burgemeester Anneke van Dok-van Weele, die overigens regelmatig kwam eten in het restaurant.

Yuk Lan woont sinds 1975 in Nederland. Haar vader kwam in 1968 op de 'klassieke' manier naar Nederland. Hij was zeeman, had familie in Purmerend en San Francisco en koos voor Nederland om in de keuken geld voor de familie in China te gaan verdienen. Zijn gezin liet hij later over komen en zij gingen wonen in Purmerend. Yuk Lan: "Natuurlijk waren we samen met het gezin, maar de overgang van het dorp in Hongkong naar een nieuwbouwflat op zeven hoog in Purmerend was wel erg groot. Het was een hele stille, rustige wijk waar helemaal niets te beleven was en dat was wel heel erg wennen. Op school was het heel erg moeilijk: ik kende de taal niet en ik verstond niemand. Maar voor mijn oudste

broer was het nog vervelender. Hij was al 14, zat in Hongkong al op de middelbare school en moest nu weer terug naar de zesde klas van de lagere school." In 1979 kon haar vader een woning van een vriend huren aan de Gelderse Kade in de Amsterdamse Nieuwmarktbuurt. Daar ging ze ook naar de *Sint-Antoniusschool* aan de Kromboomsloot. Yuk Lan: "Ik heb nog steeds een goede band met mijn juf uit die tijd, Brigitte Stokhof. Af en toe komt zij eten in ons restaurant."

Sfeer en interieur

Als uitmuntende gastheer en gastvrouw slagen Raymond en Yuk Lan er altijd in een gezellige, heel eigen sfeer te scheppen in het klassiek ingerichte restaurant met 46 plaatsen. Of het nou bij de afhaalbar is of in het restaurant: altijd een vriendelijk woord waaruit zeker voor de vaste klanten een oprechte interesse blijkt. Zelfs op internet deponeren klanten hun ervaringen bij Ling Hong. Op www.klup.nl, een beoordelingsite voor restaurants, roemen klanten de keuken en de bediening. Zoals Bert Pronk: "Een groot compliment voor de sfeer in dit vrij kleine, maar oh zo gezellige restaurant. Ik ken veel gerechten van de kaart, maar alles smaakt prima en is met zorg bereid." En als de Canadese bevrijders in het verleden weer eens voor een reünie in Diemen terugkeerden, werden ze steevast mee uit eten genomen naar *Ling Hong*. Henk de Wild: "Alles was dan netjes geregeld, met grote schalen op tafel waarvan het eten was verdeeld over scherp en niet-scherp. De Canadezen waren er gek op!"

Ook burgemeester De Hon kwam er graag. Yuk Lan: "Heel gezellig, vaak met kinderen en kleinkinderen. Ik vond het een eer uitgenodigd te worden bij het huwelijk van zijn dochter." De meters hoge en brede wandversiering neemt een centrale plaats in aan de lange muur in het restaurant. In de bouwfase moest het enorme kunststoffen kunstwerk door het raam naar binnen worden gebracht. Yuk Lan: "Het stelt een Chinees dorp voor op een dag in februari/maart, die bepaald wordt door de Chinese kalender. Op deze dag gaan de Chinezen naar de graven van hun overleden familie om met eten zoals speenvarken, rijst en wijn de overledenen te gedenken."

Specialiteit

Traditioneel is zondag nog steeds de drukste dag voor de drie tot vier koks die in de keuken de heerlijke gerechten bereiden. Raymond: "Dat is altijd zo geweest voor alle Chinese restaurants. Veel mensen willen in het weekend echt vrij zijn. Zaterdag hoeven ze zich niet af te vragen hoe het met het eten voor zondag zit en op de dag zelf kan iedereen genieten van een lange zondag omdat niemand de keuken in hoeft."

De specialiteit van *Long Hing* zijn de gerechten met sesamzaad en citroensaus, maar het meest verkochte gerecht is babi pangang met bami. Resteert de vraag aan Yuk Lan en Raymond of zij zich na al die jaren in Diemen Nederlander zijn gaan voelen. Yuk Lan, zonder aarzelen: "Wij zullen ons altijd Chinees blijven voelen, je kunt niet om je roots heen. Wij zijn

Een kijkje in de keuken van "Ling Hong".

trots op de Chinese cultuur. Voor onze kinderen Seline (17) en Alvin (16) ligt dat anders. Zij zijn in Nederland geboren. Maar het bevalt ons uitstekend in Diemen en wij blijven hier zeker wonen. Terug naar Hongkong is geen optie. Als we daar met vakantie zijn, voelen we ons toch meer toerist."

De interviews met Raymond en Yuk Lan Ho vonden plaats op 24 augustus en 6 september. Voor dit artikel werd informatie ontleend aan "Het huis van Han; Honderd jaar Chinese geschiedenis in Nederland" van Karina Meeuwse (Bruna, Utrecht 2000).

Een recente foto van het Chinees-Indisch restaurant "Ling Hong" aan de Ouddiemerlaan 15 (foto 2007, Wiard Krook).

Hoe Moujtahid Belaid door zijn werk bij Luycks een Diemenaar werd

WIJ LEVEN ZEKER / ONZEKER

Jaap Haag

Zijn pretoogjes laten zien, dat hij gelukkig door het leven gaat. Hij groeide op in Marokko, in Casablanca, vlak bij zee. Op zijn vierentwintigste kwam hij naar Nederland. Eerst naar het Limburgse Born, waar hij kwam werken bij DAF. In 1972 vond hij werk bij Luycks in Diemen. In Diemen werd hij ook maatschappelijk actief: bij de vereniging *Asaalam*, bij de *Adviesraad Minderheden* en bij de organisatie van het *Multicultureel Festival*. Zijn naam: Moujtahid Belaid.

Jeugd

"Ik werd geboren in 1946. In Casablanca, ook toen al een grote stad." Zijn vader was metselaar en droeg letterlijk zijn steentje bij aan de groei van de stad. Later zou ook Moujtahid nog een tijdlang in de bouw werken. Zijn ouderlijk huis stond niet ver van het strand. Heel groot was dat huis niet: "Je kwam binnen in een soort ontvangstruimte met drie kamers daar om heen. En een tuin. Ik speelde veel buiten: straatvoetbal. Maar ook tafelvoetbal en later biljart. Mijn moeder overleed toen ik nog vrij jong was en toen kwamen mijn oma en mijn tante in huis." Het gezin telde toen drie jongens en een meisje. Toen zijn vader hertrouwde kwamen daar nog broers en zussen bij. Uit zijn kinderjaren herinnert Moujtahid zich de onafhankelijkheidsstrijd tegen de Fransen. "Er werden aanslagen gepleegd en er liepen soldaten door de straten. Thuis waren er af en toe

Casablanca, de stad waar Moujtahid Belaid opgroeide, in de jaren '40 of misschien nog iets eerder.

Moujtahid Belaid's vader met Moujtahid's jongere (half-)broer in Casablanca in 1966.

vergaderingen van verzetsstrijders of moudjahedien. In 1956 werd Marokko onafhankelijk."

Schoolproblemen

"Vanaf mijn achtste ging ik naar school. Dat was in 1954. Daarvoor ging ik ook al naar de koranschool, waar ik verzen uit de koran uit mijn hoofd leerde opzeggen." Vijf jaar heeft Moujtahid op school gezeten. Toen werd hij van school gestuurd. "Dat kwam omdat ik moeite had met taal, Arabisch dus. Daarin had ik een achterstand opgelopen. Dat kwam omdat er door de strijd tegen de Fransen een tekort aan leraren was. Met Arabisch nog meer dan met Frans, want dat heb ik ook geleerd. Ik kreeg vaak straf. Stokslagen waren toen nog gewoon, want het ging streng toe op school. Maar juist daarvoor ging ik ook steeds vaker spijbelen. En uiteindelijk werd ik van school verwijderd."

Twaalf ambachten...

Dat was in 1959. Moujtahid was dertien en kon bij zijn vader komen werken. Die was in de bouw voor zich zelf begonnen. "Ik moest kruiwagens rijden met zand of cement. Maar ik vond de bouw niet leuk. Ik ben toen gaan leren voor automonteur in een garage. Later kwam ik toch weer terug bij mijn vader. Daarna bij een loodgieter. Straathandel heb ik ook gedaan. En in een melkboerwinkel gewerkt. Op de fiets haalde ik dan 's ochtends melk op bij boeren in de omgeving. Een andere baan was op het vliegveld, waar ik tevens verzorger en EHBO'er van het voetbalteam van de luchthaven was. Voetbal was ook belangrijk toen ik als baardscheerder bij een kapper werkte. Ik zat toen in de voetbalclub van zijn klanten." De uitdrukking twaalf ambachten, dertien ongelukken kende Moujtahid niet, maar was inderdaad van toepassing.

Naar Nederland

"Op 29 november 1970 kwam ik in Nederland. Mijn oudere broer werkte daar al sinds 1964. Twee jaar had ik ingeschreven gestaan bij het arbeidsbureau in Marokko. Daar moest je een toets lezen en schrijven doen. En je werd medisch gekeurd. Acht maanden heb ik toen gewerkt bij DAF in Born, in Limburg. Maar ik kreeg ontslag, omdat ik niet naar de dokter was gekomen, toen ik een keer ziek was. Ik ben toen naar mijn broer in Utrecht gegaan, maar vond geen werk. Was een moeilijke periode. Een tijdlang in een bedrijf gewerkt, dat souvenirs maakte en vervolgens kon ik aan de slag bij het zuurkoolbedrijf Harteko in Oudkarspel, tussen Hoorn en Alkmaar. Toen dat werd overgenomen door Luycks kon ik in 1972 in de Luycks-fabriek in Diemen komen werken."

Luycks

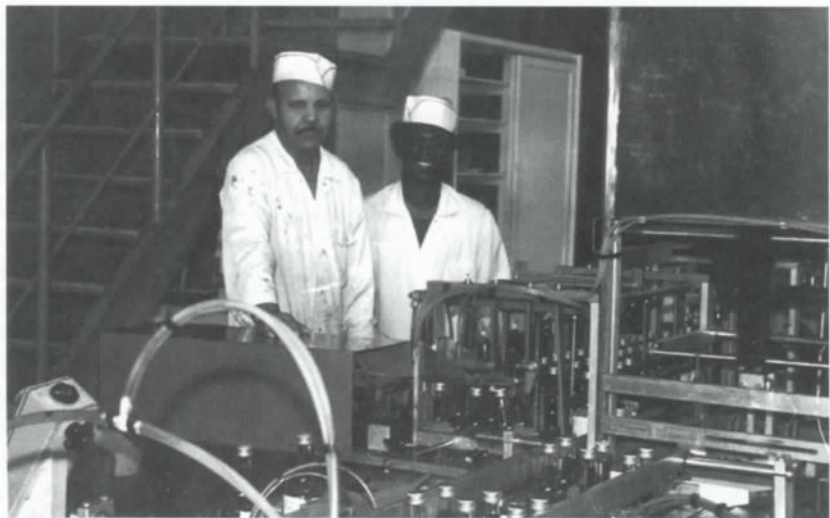
Luycks maakte behalve mosterd en azijn ook frietsaus, mayonaise, zigeunersaus, piccalilly en zelfs limonadesiroop. Hoeveel man personeel? "Ik schat zo'n 200. Er waren ook een aantal vrouwen bij. Het was zwaar werk. Bij het inpakken vulde je pakken van 11 tot 20 kilo. Maar op andere plaatsen in de fabriek sjuowde je met pakken van bijvoorbeeld 50 kilo suiker. Het kon ook gevaarlijk zijn. Door vrijkomend ammoniak bijvoorbeeld. Het was ook oppassen met de ketels met kokend water. Je moest je aandacht er steeds bij hebben, want een ongeluk kon makkelijk gebeuren. Er werkten veel buitenlanders bij Luycks, want Nederlanders deden dit soort werk niet meer: Egyptenaren, Italianen, Joegoslaven, Engelsen en sinds 1964 ook Marokkanen. Dus ik was niet de eerste Marokkaan daar."

Gewoon doen

"Hoe het was om in Nederland te gaan werken? Als je armoede kent en je krijgt de gelegenheid om het beter te krijgen, dan moet je dat gewoon doen. Moet je accepteren. En ik voelde me welkom hier. Mensen waren aardig in Zuid-Limburg. Daarna was het een tijdje moeilijker voor me. Maar bij Luycks was het weer gezellig. We woonden met zo'n 35 of 40 Marokkanen in caravans bij de fabriek. Die stonden aan de Stammerdijk, op een plek, die we 'Beni Melal' noemden. Dat is een plaats in Marokko, waar veel augurken vandaan komen. Diemen was dicht bij Amsterdam, waar we ook veel uit gingen. Naar de discotheek, dansen en zo. Veel contact met meisjes ook. Met een vriendinnetje uit Diemen heb ik nog altijd veel contact. Dat was erg goed om Nederlands te leren. Dat ik Marokkaan was: geen probleem." En met een zekere trots: "Niemand heeft ooit over me geklaagd. Ik ben nooit dronken, want ik drink

Werknemers van Luycks in een bak met augurken. Links de nog altijd in Diemen wonende en eveneens in Asaalam actieve Saïd. Naast hem Kelly, een onbekende Egyptenaar en de uit Marokko afkomstige Mustafa.

Inpakken aan de lopende band bij Luycks. Links Saïd, de vriend van Moujtahid.

geen alcohol. En ik word niet zo snel boos. Ik werd trouwens vaak gezien als een Surinamer, mensen geloofden niet dat ik een Marokkaan was." Moujtahid laat een foto zien van een personeelsfeest in de Jaap Edenhal in 1974. Een bos krullend haar maakt het misverstand inderdaad begrijpelijk.

Naar Diemen

"In 1973 kreeg ik een woning in de Bijlmer. In een flat waar de gemeentegrens tussen Amsterdam en Diemen dwars door heen liep. Mijn woning bevond zich aan de Diemense kant van de grens, dus werd ik Diemenaar. Ik was toen ook net verloofd, maar we zijn pas in 1975 getrouwd. Mijn vrouw kende ik al heel lang, vanuit onze jeugd in Casablanca. We hebben vier jaar samen in de Bijlmer gewoond. Mijn vrouw heeft toen nog twee jaar bij de dropfabriek in Naarden gewerkt, maar toen ze zwanger raakte is ze daarmee gestopt. In 1977 kregen we hier ons eerste kind, een zoon. In 1979 konden we een woning krijgen aan het Der Kinderenplein. Daar werden onze dochter en onze tweede zoon geboren. En toen we in 1989 hier in Buitenlust kwamen wonen werd het jaar daarop onze jongste zoon geboren. Vier kinderen dus, of eigenlijk viereneenhalf, omdat mijn dochter inmiddels ook een kindje gekregen

Op een personeelsfeestje van Luycks in de Jaap Edenhal. Rechts Moujtahid Belaid in gesprek met een van de schoonmakers.

heeft." Terwijl Moujtahid dit vertelde, kwam ook zijn vrouw de kamer binnen. Mijn vraag of ze zich thuis voelen in Diemen had ik eigenlijk niet hoeven stellen. Want dat sprak van zelf. En zo was het ook met mijn vraag naar de goede - of minder goede - kanten van Nederland: "Nederland is gewoon mijn tweede land. Dat hoef ik toch niet uit te leggen!"

Opvoeden

"Onze kinderen hebben de islam van ons meegekregen. We hebben ze niet erg traditioneel, maar ook weer niet al te vrij opgevoed. Je zou kunnen zeggen: fiftyfifty. Dat ze een diploma zouden halen, was voor ons erg belangrijk. Maar we hebben er geen ruzies over gehad. Ze zijn allemaal hier in Diemen naar school gegaan. En ze gingen meer met Nederlandse dan met Marokkaanse kinderen om. Vervolgens hebben ze opleidingen in Amsterdam gevolgd: onze zonen handel en bouw (aan de MTS+), terwijl mijn dochter rechten is gaan studeren aan de Hogeschool van Amsterdam. Ze werkt nu als vrijwilligster bij het asielzoekerscentrum op Schiphol." Maatschappelijk betrokken dus, net als haar vader.

Vechten voor Luycks

Eind jaren '80 werden de plannen tot sluiting van Luycks bekend. Het bedrijf werd overgenomen door Nutricia in Zoetermeer en Remia in Den Dolder. De productie zou in die plaatsen worden geconcentreerd. Als lid van de *Industriebond FNV* deed Moujtahid mee met de protestacties tegen sluiting. "Wim Kok (toen voorzitter van de *FNV*) kwam naar Diemen, maar uiteindelijk hebben de acties niks uitgehaald. De bazen hadden het zo besloten." En Moujtahid maakt een berustend gebaar. Om aan te geven dat hun macht nu eenmaal groter is.

Asaalam

Maar er was nog wel wat anders om je voor in te zetten. Zo rond 1985 was Moujtahid Belaid een van de

oprichters van de Diemense Marokkaanse vereniging *Asaalam*. "We wilden iets doen voor de Diemense Marokkanen. We hebben toen de *Vereniging voor Samenlevingsopbouw* (VSO) om advies gevraagd en Dick Vos heeft ons toen geholpen. Via de VSO kwam er ook Nederlandse les en had je studentvrijwilligers, die Marokkaanse vrouwen thuis bezochten." Daarnaast werd Moujtahid eind jaren '80 een van de stuwende krachten achter het *Multicultureel Festival* in Diemen, waarvan hij vurig hoopt, dat het in ere hersteld wordt. Moujtahid is nog altijd woordvoerder én aanspreekpunt van de Diemense Marokkanen. Maar hij mist een eigen lokaal, voor lessen in lezen en schrijven en in koken en naaien: "Liefst in het centrum van Diemen. Een gebouw, dat ook voor anderen open staat, dat zou goed zijn voor de contacten. Nu zitten we door de week in het gebouw van scouting, maar alleen overdag. Voor mannen, die overdag werken, is dat lastig. Met de ramadan kunnen we gebruik maken van het gebouw van de voedselbank op het Verrijn Stuart bedrijventerrein. Dat dient ook als gebedsruimte, want de Marokkaanse gemeenschap in Diemen beschikt niet over een eigen moskee. De ongeveer 200 Marokkaanse Diemenaren gaan in Amsterdam-Oost, bij het Muiderpoortstation naar de moskee. Plannen voor een Diemense moskee zijn er wel, maar de gemeente lijkt het af te houden." Waarom weet Moujtahid niet. En met enige spijt voegt hij er aan toe: "De islam erkent wel het christendom, maar ik vraag me wel eens af hoe de christenen tegenover de islam staan."

Wat je niet kan weten

Wat kunnen Nederlanders leren van de islam, ook als ze niet gelovig zijn, was mijn vraag. "Eerlijkheid" was het antwoord. "En normen en waarden. Belangrijk is ook het besef dat alle mensen gelijk zijn." "Dus dat je geen kapsones tegen andere mensen hebt," voegde Moujtahids vrouw er aan toe. En ook: "Dat je denkt aan anderen. En verder moet je beseffen, dat je niet alles in de hand hebt. Je hebt geen zekerheid over het leven. We weten niet wat morgen gebeurt. Dat ligt in Gods hand. We leven zeker / onzeker."

De afbeeldingen werden met dank door Moujtahid Belaid ter beschikking gesteld.

Op de glijbaan in het speeltuintje op het Der Kinderenplein. De derde, vijfde en zevende van links zijn de dochter en twee zonen van Moujtahid Belaid.

'WERELDWIJD' OVER 20 JAAR VIVOS

Peter Prins & Alfons Ruitenbeek

Aarzelend begin

De inzamelingsactie "Een voor Afrika" was voor het Diemense gemeenteraadslid Hanneke van Wel aanleiding om bij de begrotingsbehandeling eind 1984 aan de raad voor te stellen om symbolisch één gulden per Diemense inwoner over te maken voor de hongerende bevolking in dit werelddeel. De raad vindt haar idee sympathiek, maar wil meer. Niet zo maar een giro met een bepaald bedrag overmaken, maar de bevolking moet voorgelicht worden over de oorzaken van de grote verschillen tussen arm en rijk. En de inwoners moeten hiervan 'bewust' gemaakt worden, dat men er iets aan kan doen.

In de gemeentebegroting 1985 wordt één gulden per inwoner (toen 16.500 gulden) gereserveerd voor ontwikkelingsprojecten in de Derde Wereld. Bij latere discussies stelt de fractie van het *Links Akkoord Diemen* voor om een school te laten bouwen in Nicaragua. Bouwbrigades zijn in die tijd populair. De andere fracties hebben eigen voorstellen. Men komt niet tot een besluit. De begrotingspost blijft onbesteed.

Nandaime

In het voorjaar van 1986 nemen twee Diemense inwoners, Gerard van Westrienen en Annemieke Karsch, contact op met raadsleden en bieden aan om tijdens een studiereis in Nicaragua op zoek te gaan naar een gemeente die een stedenband met Diemen wil aan gaan. Daardoor kan de Diemense wens om iets voor de Derde Wereld te doen een impuls krijgen. Na thuiskomst hebben ze een verzoek bij zich van de burgemeester van het Nicaraguanse stadje Nandaime, die belangstelling heeft in een band met Diemen. Hij heeft ook een projectvoorstel meegegeven: uitbreiding van de plaatselijke straatstenenfabriek. In april 1986 overleggen ze met demissionair wethouder Alfons Ruitenbeek, die enthousiast is om ook na zijn wethouderschap met het onderwerp aan de slag te gaan.

Overeenkomsten en verschillen

De agrarische gemeente Nandaime ligt aan een belangrijke

Vrijwilligers van VIVOS zijn met een kraam aanwezig op het Diemer Festijn van 1988 om met de actie "Fietsen voor Nandaime" geld in te zamelen voor projecten in dit Nicaraguanse stadje. Rechts staat Alfons Ruitenbeek (foto Gerrit Hols).

In 1991 werd in een klaslokaal van de basisschool De Nieuwe Kring door de Nicaraguanse schilderes Olga Maradiaga en VIVOS-lid en tolk Piet Kroon de laatste hand gelegd aan een kunstwerk dat de vriendschapsband (*hermanamiento*) tussen Diemen en Nandaime uitbeeldt (foto Gerrit Hols).

verkeersader, de Panamericana, en heeft daardoor enige gelijkenis met Diemen, dat in die jaren nog de oude snelweg A1 over de Hartveldseweg en de Muiderstraatweg heeft. Daarmee houdt de vergelijking wel op. Nandaime (40.000 inwoners) is een straatarme gemeente die op allerlei gebieden grote noden en tekorten kent. De meeste Nandaimeños hebben een karig bestaan in de landbouw en veeteelt. De grondeigenaren en veeboeren hebben het beter. Misschien lijkt Nandaime nog wel het meest op de plattelandsgemeente die Diemen in de eerste helft van de twintigste eeuw is.

Oprichting VIVOS

Na het overleg met de aftredende wethouder Ruitenbeek, die een groot aantal organisaties uitnodigt voor een avond waar Gerard van Westrienen verslag doet, gaat een *Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking Diemen*, die in eerste instantie bestaat uit Gerard van Westrienen, Alfons Ruitenbeek, Lidy

Waas-Meeuwenoord en Peter Prins, aan de gang. Ruim dertig mensen uit allerlei Diemense organisaties komen vanaf medio 1986 bij elkaar om te komen tot de oprichting van de *Vereniging Initiatief voor Ontwikkelingssamenwerking Diemen* (VIVOS). Op 1 december 1986 passeren de statuten bij de notaris.

Eerste project

Vijf dagen later ontvangt de kersverse vereniging een brief van minister Jan Pronk van *Ontwikkelingssamenwerking*. Hij heeft het eerste project in Nandaime, de bouw van een nieuwe straatstenenfabriek, goedgekeurd en draagt daaraan 30.000 gulden bij. De andere helft zamelt VIVOS in Diemen in. Ruim vijftig collectanten verspreiden huis aan huis de folder "Je raakt het aan de straatstenen kwijt" en zamelen met een collectebus 15.000 gulden in. De gemeente verdubbelt de opbrengst en heeft eindelijk een bestemming gevonden voor de begrotingspost.

Nicaragua ligt gevoelig

In Latijns-Amerika speelt nogal wat in die jaren. In Chili is de democratische regering van Salvador Allende bij een militaire staatsgreep in 1973 afgezet. De moord op bisschop Romero in El Salvador leidt tot een golf van verontwaardiging. De strijd van de Nicaraguanen tegen de wrede dictator Somoza, die na

Folder van de actie "Gooi je geld op de vuilnisbelt!!", die in september 1999 door de VIVOS werd georganiseerd.

een bloedige burgeroorlog in 1979 wordt verdreven, spreekt menigeen tot de verbeelding. De sandinistische revolutie in Nicaragua brengt in 1979 een sprankje hoop voor een rechtvaardiger verdeling van rijkdom en welvaart. Voor velen is dit een inspiratiebron om binnen de eigen gemeente projecten in de Derde Wereld te steunen en te werken aan de bewustwording over ontwikkelingssamenwerking: "Denk Mondiaal, Handel Lokaal". De sandinisten worden echter tegengewerkt door de Verenigde Staten en raken verzeild in een bloedige en geldverslindende burgeroorlog tegen de contra's.

Met name vanuit kerkelijke kring en bij vrouwenorganisaties is er soms argwaan. Toch blijft VIVOS geduldig pleiten voor de actieve inzet van burger en gemeente bij de strijd tegen armoede en onderontwikkeling. In Diemen zijn het pastoor Jan van Diepen en emeritus predikant Paul Aalders, die hun eigen

Op 27 juni 2007 werd een fraaie muurschildering onthuld op een muur van de tijdelijke vestiging van basisschool De Nieuwe Kring in Diemen-Zuid. Het kunstwerk werd gemaakt door de Nicaraguanse schilderes Soraya Moncada Abel met assistentie van een zestal leerlingen uit groep 8, die tevens ideeën hadden geleverd voor het thema. De schildering toont de nieuwe naam van het schoolgebouw "De Meridiaan" en de namen van de andere organisaties die samen de nieuwe "Brede School" vormen: "Het Speelhuis", "Popeye" en "Hakim".

achterban proberen over te halen de projecten van VIVOS te steunen. Soms lukte dat, met een collecte, met een donatie, of met een optreden van een zangkoor voor een benefietoptreden voor VIVOS.

Voorlichting en bewustwording

De gemeente wilde dat VIVOS de voorlichting over de projecten verzorgt en de bewustwording over de verschillen tussen arm en rijk in de wereld bevordert. Daarvoor krijgt VIVOS zelfs een afzonderlijke subsidie, die in de loop der jaren wordt beëindigd. In de eerste jaren verschijnt maandelijks (tegenwoordig in een kleinere frequentie) een nieuwsbrief die aan een groeiend aantal mensen wordt toegestuurd. VIVOS presenteert zich jaarlijks op het *Diemer Festijn*. Wellicht de meest opvallende bijdrage van VIVOS aan het Diemense straatbeeld zijn de Nicaraguaanse muurschilderingen. Door de jaren heen hebben diverse kunstenaars uit Nicaragua, ieder met een eigen stijl, samen met schoolkinderen schilderingen gemaakt. In 1992 bij winkelcentrum *Kruidenhof* en recent - vanwege het 20-jarig bestaan van VIVOS - op enkele deuren van wijkcentrum *Het Noorderlicht* en op de tijdelijke noodschool van basisschool *De Nieuwe Kring*. De muurschilderingen zijn onderdeel geworden van de "Kunst in de wijken" in Diemen.

Projectaanpak

In wezen is de aanpak van VIVOS in de 20 jaar van haar bestaan niet veranderd. Na de straatstenenfabriek volgen nog vele projectvoorstellen vanuit Nandaime die met Diemense hulp tot stand worden gebracht (zie www.vivos.nl). VIVOS kent in Nandaime een aantal deskundige mensen die projectaanvragen kunnen beoordelen. Zelf heeft VIVOS ook veel ervaring opgebouwd. Werkbezoeken komen niet ten laste van de inzamelingen.

Vrijwilligers

De collectebus is inmiddels vervangen door de acceptgiro en de elektronische overboeking via de bank. De papieren nieuwsbrief komt inmiddels ook digitaal bij de mensen thuis. Het aantal vrijwilligers is wel verminderd. Van de dertig oprichters uit 1986 zijn er nu nog enkele over. Zoals bij zoveel vrijwilligerorganisaties is het moeilijk om nieuwe mensen te werven. Ondanks deze ontwikkeling slaagt VIVOS er in om toch jaarlijks financiën te verwerven voor de projecten in Nicaragua. Ook is VIVOS in staat gebleken om tijdens rampen, zoals de orkaan Joan (1988) en de orkaan Mitch (1998), snel te reageren en actie te ondernemen. De beurzen gaan dan snel open.

Effectieve armoedebestrijding

Er wordt soms gevraagd of de hulp van VIVOS nog nodig is, en of de armoede in Nandaime in 20 jaar wel echt duurzaam is bestreden. Nicaragua is een arm land en nog altijd afhankelijk van veel buitenlandse donoren. Duurzame armoedebestrijding gaat niet vanzelf. Als de door VIVOS in 1991 geschonken ambulance na meer dan een miljoen gereden kilometers als

autowrak in de tuin van het ziekenhuis ligt, is dat niet duurzaam; er is geen geld voor een nieuwe ambulance. Maar in elke wijk waar schoon drinkwater is aangelegd, of waar nieuwe woningen zijn gebouwd of de daken zijn gerepareerd, hebben de mensen in principe een beter leven dan voorheen. Veel hangt ook af van de prioriteiten die de gemeente Nandaime zelf stelt. Soms blijkt een destijds niet levensvatbaar project, zoals de straatstenenfabriek, achteraf wel te floreren, zelfs zonder steun van VIVOS. Als de Nandaimeños zich - ooit - zelf kunnen bedruipen, zal VIVOS zich snel opheffen.

In Nandaime wordt sinds augustus 2007 hard gewerkt aan de bouw van de nieuwe EHBO-post op het terrein van het ziekenhuis. Aannemer Roger Bustillo werkt met lokaal personeel en een kleine werkploeg van de "Stichting Herstelling Den Helder" aan dit nieuwe project dat wordt gefinancierd door de VIVOS, de inwoners en het gemeentebestuur van Diemen, en het ministerie van Buitenlandse Zaken. De middelste foto toont het bereiken van het hoogste punt (foto's Peter Prins).

DIEMENAREN HELPEN ROEMENIË: EEN UNIEKE CLUB MENSEN

Dineke Groen-Nieuwpoort

Van 1991 tot 2004 heeft een aantal Diemenaren zich op ongelooflijke wijze ingezet voor de arme bevolking in de provincie Teleorman in Roemenië. In eerste instantie als een kleine groep vrijwilligers en later in de *Stichting Diemenaren Helpen Roemenië*. "Er vonden in totaal 43 transporten plaats met zeer kostbaar materiaal en meer dan 3000 zakken kleding, waarbij de firma Saan een belangrijke rol speelde." Dineke Groen was er vanaf het begin tot het einde bij en beschrijft de wederwaardigheden van een unieke hulpactie die heeft laten zien hoe mensen in het rijke Westen daadwerkelijk en rechtstreeks hulp kunnen bieden aan minder bedeelden ergens in de wereld.

Moeilijke keuze

Toen in 1990 de Hervormde en Gereformeerde Kerken van Diemen besloten een begin te maken met samenwerken, werden de beide Z.W.O.-commissies (Zending, Werelddiakonaat en Ontwikkelingssamenwerking) samengevoegd. De nieuwe commissie kreeg de opdracht om een gezamenlijk project op te starten waarbij een brede laag van de Diemense bevolking betrokken zou kunnen worden.

Het oog viel op een hulpproject in Roemenië. Na de revolutie in 1989, waarbij president Ceausescu werd omgebracht, stonden onze kranten vol over de erbarmelijke situatie waarin de Roemeense bevolking verkeerde. Het probleem was echter wel dat ook bekend was dat in Roemenië veel corruptie heerste. Om aan de slag te kunnen gaan, moest er dus eerst veel informatie ingewonnen worden. Na een geweldige tip kwamen de initiatiefnemers terecht bij ds. Lamfers in Weesp die enkele jaren in Roemenië had gestudeerd en bovendien met een Roemeense vrouw is getrouwd. Haar broer Paul was onderdirecteur van een kindertehuis in Rosiorii de Vêde in de

Een spontane dankbetuiging voor het ziekenhuis van Rosiorii de Vêde voor de schenking van ziekenhuisapparatuur in 1993. Van links naar rechts: chauffeur ambulance, Paul Burlacu (onderdirecteur kindertehuis), medewerker ziekenhuis, Cor Saan, de geneesheer-directeur ziekenhuis, Kees de Haan (chauffeur fa. Saan), medewerker ziekenhuis en René Sieben (chauffeur fa. Saan).

Leerlingen van de Diemense school "De Ark" zamenen in februari 1994 zeep en tandpasta in voor Roemenië (foto Gerrit Hols).

provincie Teleorman, de armste provincie, vlakbij de Bulgaarse grens. Na ampel beraad werd besloten om voor het tehuis van Paul met 350 kinderen van 0 tot 18 jaar te kiezen.

Vrijwilligers van het eerste uur

Op 23 januari 1991 werd er een voorlichtingsavond georganiseerd in de Prinses Margrietschool. De eerste actie was een concert van de internationaal gelouterde *Fancy Fiddlers* op 27 januari in de Bethlehemkerk. Op beide dagen werden door Dineke Groen de aanwezigen enthousiast gemaakt om een grote rommelmarkt te organiseren. Velen waren direct bereid mee te denken en de handen uit de mouwen te steken.

Cor Saan was ook aanwezig bij het concert. Hij kreeg het verzoek te adviseren bij het eventuele vervoer naar Roemenië. Willem Schreurs had goede contacten met de *Algemene Speeltuinen Vereniging Diemen* (ASVD) en het *Diemer Festijn*. Lia Flipse was expert in het organiseren van rommelmarkten voor de Bethlehemkerk; bovendien kon zij eventueel drukwerk verzorgen.

Ook een aantal Diemense scholen wilde meedoen. Hannie van Hoek, die namens de Petruschool kwam, bleek een uitstekende secretaresse te zijn. Els Nuisker en Martin Zwaan die namens de Margrietschool en de Ark waren gekomen, waren bereid om via de scholen allerlei zaken te organiseren. Marja van der Sar uit Duivendrecht had belangstelling voor het project omdat zij door haar werk bij de GGD met gehandicapte kinderen te

maken had. Deze acht mensen zouden in de loop der tijd tot een enthousiaste vaste groep medewerkers uitgroeien.

Rommelmart

De tweede actie was het organiseren van een rommelmarkt. Hieraan werkten de ASV, de Schuilplaats, de Bethlehemkerk, de Sint-Petrusbandenkerk, de Prinses Margrietschool, de Ark, de Duif en de Octopus mee. Op 22 maart 1991 opende de zojuist aangetreden burgemeester De Hon officieel deze rommelmarkt in de *Schakel*. Veel Diemense bedrijven en winkeliers stelden prijzen beschikbaar voor de verloting en het rad van avontuur.

De opbrengst was uiteindelijk f 13.000. Normaal gesproken verdubbelt de gemeente Diemen het geld dat door de bevolking van Diemen bijeengebracht wordt voor een derdewereldproject. Het was wat teleurstellend dat de gemeente in dit geval besloot de helft van de opbrengst toe te voegen met het argument dat de actie georganiseerd was door de kerken.

Een spannend moment was het vertrek op 8 mei 1991 van het eerste transport naar Roemenië. De commissie had niet stil gezeten. Er waren allerlei noodzakelijke spullen ingekocht. Waar scholen nieuw meubilair kregen, werd het oude opgehaald. De scholen zelf organiseerden een inzameling van speelgoed, zeep, tandpasta en kinderkleding. Zo kwam de trailer die door de firma *Saan* gratis ter beschikking was gesteld uiteindelijk vol en vertrokken Cor Saan en zijn zoon Edwin voor de lange reis naar Roemenië, uitgezwaaid door het complete comité.

Cor Saan

De kerken hadden besloten dat het een eenmalige actie moest zijn. Cor Saan had echter met eigen ogen gezien hoe de situatie in het kindertehuis in Rosiorii de Vêde was.

Hij vertelde dat de slaapzalen hem tegemoet stonken vanwege de naar urine ruikende matrassen. Kleine kinderen lagen met z'n tweeën in één bed, één met het hoofd aan het hoofdeind en één met het hoofd aan het voeteneind en grote kinderen met z'n drieën in twee tegen elkaar geschoven eenpersoonsbedden, ook om en om. Geen kind had een kastje om eigen spullen in te bewaren, geen knuffel van zichzelf en totaal geen privacy. De toestand was zo schrijnend dat hij een oproep deed toch met de hulp aan het kindertehuis door te gaan. "Er is van alles niks" werd de lijfspreuk.

Stichting Diemenaren Helpen Roemenië

De vrijwilligers gingen inderdaad door na het afhaken van de kerken. Uit de rommelmarktcommissie kwam in november 1992 de *Stichting Diemenaren Helpen Roemenië* voort. De kern van het bestuur werd gevormd door voorzitter Lia Flipse, penningmeester Marja van der Sar en secretaris Hannie van Hoek. Alle andere betrokkenen namen als vanzelfsprekend een taak op zich die bij hem of haar paste. De taken werden als volgt verdeeld: de heren Saan, Schreurs en Van Eeren organiseerden de goederen voor de transporten en het vervoer daarvan naar Roemenië. De vier andere leden van de commissie ontfermden zich over de pr.-zaken.

Zo was in 1996 in het gemeentehuis de tentoonstelling "Vijf jaar Diemenaren helpen Roemenië" te zien. De tentoonstelling werd officieel geopend door burgemeester Bob de Hon en de ambassadeur van Roemenië, de heer M. Buhoara. Kinderen

van het kindertehuis hadden tekeningen, geborduurde en gehaakte boekenleggers en kledjes gemaakt, die later tijdens het *Diemer Festijn* werden verkocht.

Om de kosten voor het vervoer van opgehaalde kleding te dekken (een rit met de trailer naar Roemenië bracht 5000 gulden aan kosten mee), werden er allerlei manieren bedacht om geld

De kinderen van het kindertehuis in Rosiorii de Vêde zijn trots op hun nieuwe bedden die ze in 1994 kregen.

Tijdens de campagne in 1995 worden de vele goederen bij het Roemeense kindertehuis uitgeladen onder toezicht van (v.l.n.r.) Willem Schreurs, Cor Saan en Philip Heil.

De Roemeense ambassadeur in Nederland, de heer Buhoara, en burgemeester Bob de Hon openen de tentoonstelling "Vijf jaar Diemenaren helpen Roemenië", die in 1996 in het Diemense gemeentehuis werd georganiseerd (foto Frits Reurekas).

van de Diemenaren los te krijgen. Zo werd er regelmatig gecol-lecteerd en in de Omval presenteerde Erik Koning een grootse benefietavond. In Amsterdam hielp een restauranthouder de stichting door een Roemeense avond te organiseren. Gelukkig toonde de gemeente Diemen zich vaak toeschietelijk door het ingezamelde geld te verdubbelen.

Steeds weer duikt de naam van de firma *Saan* in het verhaal op. Toen *IBM* en *Center Parcs* kasten, bureaus en meubilair vervin- gen, bracht de firma *Saan* de spullen opnieuw naar Roemenië.

De geheel versleten ambulance van het ziekenhuis van Rosiorii was in 1991 dringend aan vervanging toe. In 1993 kon er een splinternieuwe ambulance worden geschonken. In 1999 volgde een tweede.

Na hun bezoek aan het Roemeense kindertehuis in 1995 worden Dineke Groen (links) en Lia Flipse (rechts) met de ambulance naar het vliegveld gebracht.

Bij het vertrek naar Roemenië in 1999 wordt op de werf van de fa. *Saan* de nieuwe ambulance officieel uitgeleide gedaan. V.l.n.r. zien we Martin Zwaan, Dineke Groen, Cor Saan, Lia Flipse, Hannie van Hoek, Philip Heil, Marja van der Sar, Els Nuisker en burgemeester Bob de Hon (foto Willem Schreurs).

Alles ging in de trailer: stapelbedden, matrassen, bestek, tafels, stoelen enz. Ook daarna bood de firma *Saan* nogmaals een trailer aan. Een aantal personeelsleden van *Saan* offerden zelfs hun vakantiedagen op om gratis naar Roemenië te rijden. Een zeldzaam staaltje van menslievendheid van een groot bedrijf!

Ambulances

Toen later in Nederland diverse ziekenhuizen sloten, haalde de stichting daar vrachtauto's vol bedden en kostbare apparatuur weg. Hierbij kwam Philip Heil in beeld. Hij was een gepensioneerde medewerker van *Siemens* en had veel kennis van zaken. Philip ging mee naar Roemenië om de apparaten te installeren en uit te leggen hoe deze gebruikt moesten worden. Cor Saan, Willem Schreurs en Philip Heil gingen, allen op eigen kosten, minstens twee keer per jaar naar Roemenië. Ook spaarde de stichting twee ambulances bij elkaar waarmee de drie mannen naar Roemenië vertrokken om vervolgens met het vliegtuig weer terug te keren. Daarna werden nog onder andere bedrijfswasmachines en wasdrogers gebracht. Die waren hard nodig in het kinder- en bejaardentehuis. De was werd daarvoor nog door vrouwen op een wasbord gedaan en te drogen gelegd of opgehangen. Bij slecht weer kon het dagen duren tot het droog was.

Nog meer hulp

De lijst van hulpwerkzaamheden lijkt bijna eindeloos. Het kindertehuis werd van een andere inrichting voorzien, het sanitair vernieuwd en de kinderen kregen speelgoed en kleurentelevisie. Ook verhuisde de complete keuken van het bejaardentehuis *De Diem* (die toen nog aan de Ouddiemerlaan was gevestigd) na sluiting naar Roemenië. De school kreeg schoolborden van de Petruschool. Schoolbanken en bureaus voor de leerkrachten kwamen uit de lokalen van de Hogeschool Holland, die met heel veel vrijwilligers en veel plezier in één avond werden leeggehaald. Het Ministerie van Defensie bood 75 bedden en toebehoren van een noodhospitaal aan. Het werd in grote dank door het ziekenhuis van Rosiorii aanvaard.

Ook werd in een inrichting voor demente en psychisch gestoorde bejaarden een complete centrale verwarming op propaan gas geïnstalleerd, compleet met tank. Er kwamen nieuwe bedden in de slaapzalen en het sanitair werd en passant ook nog even vernieuwd. De oudjes hoefden toen niet meer in de kou naar buiten om naar de poepdoos te gaan.

De hulpaanvragen van allerlei instellingen bleven binnenstromen. Zo werden voor een blindenorganisatie kerstpakketten verzorgd en de hulpverleners kregen een auto zodat zij meer blinden konden bezoeken.

Opheffing

Er werden in totaal 43 transporten naar diverse projecten georganiseerd. In de laatste periode dat de *Stichting Diemenaren Helpen Roemenië* actief was, werd het ingezamelde geld in Roemenië zelf besteed ten behoeve van de projecten. Dat kwam de Roemeense economie ten goede en bespaarde transportkosten.

Op 31 december 2004 werd de stichting opgeheven. De werkzaamheden waren niet meer door de kleine groep vrijwilligers, inmiddels ook jaren ouder geworden, uit te voeren. De gelederen waren in de loop der jaren al uitgedund door het overlijden van Marja van der Sar en Philip Heil. Anderen zoals Lia Flipse en Martin Zwaan verhuisden uit Diemen en Els

Nuisker moest haar werkzaamheden staken door haar grote betrokkenheid bij de Wereldwinkel. Intussen kwam er wel versterking van Teun van Eeren. Hij woonde weliswaar in Strijen, maar bezocht toch trouw de vergaderingen. Na het overlijden van Philip Heil ging hij als derde man mee naar Roemenië. Er is ontzettend veel en goed werk verricht door dit kleine groepje mensen met hulp van vele vrijwilligers die kwamen helpen om vrachtwagens te laden, om te collecteren en hand- en spandiensten te verlenen. In de periode 1995-2004 is er 457.617 gulden (ongeveer € 208.000) bijeengebracht, afgezien nog van de gelden van de eerste jaren. De mensen in Rosiorii de Vêde hebben zich altijd zeer dankbaar getoond. Drie bestuursleden, Cor Saan, Willem Schreurs en Teun van Eeren, werden zelfs door de burgemeester van Rosiorii de Vêde tot ereburger benoemd. Een erbetoon dat eigenlijk als dank bedoeld was aan iedereen die de stichting al die jaren gesteund heeft.

Gezinsvervangende huizen

Het kinderkuis in Rosiorii de Vêde, waar het allemaal mee begon, is inmiddels vervangen door gezinsvervangende huizen. Alle kinderen wonen nu in een gewone flat met zoveel mogelijk broertjes en zusjes bij elkaar. Dit was ook een gevolg van de contacten met Nederland.

Na de verhuizing van het bejaardenhuis "De Diem" aan de Ouddiemerlaan naar de Arent Krijtsstraat kwam de professionele keuken beschikbaar voor plaatsing in het Roemeense bejaardenhuis te Olteni.

Nadat de school van Rosiorii opnieuw werd ingericht, durven de Roemeense leerlingen haast niet te gaan zitten op de mooie schoolbanken uit Nederland.

Bij aankomst in Roemenië in 1993 delen de Saan chauffeurs Hans Kop (links) en Jan Douma (rechts) snoepjes uit aan Roemeense kinderen.

Wat resteert zijn de vele dankbare herinneringen in de hoofden van de mensen in Rosiorii de Vêde en de wetenschap dat een fantastisch stel mensen in Diemen zich geweldig hebben ingezet voor de verbetering van de levensomstandigheden van mensen die het heel hard nodig hadden. De foto's in het schitterende plakboek van Willem Schreurs, de dia's van Cor Saan (om lezingen op scholen en in kerken en bij vrouwenverenigingen te kunnen illustreren) en de film die Lia Flipse en Dineke Groen tijdens hun bezoek in Roemenië maakten, zijn voor altijd stille getuigen van een uniek samenwerkingsverband in Diemen.

De foto's zijn met dank ter beschikking gesteld door diverse medewerkers van de Stichting Diemenaren Helpen Roemenië.

Een grote schare kinderen van het kindertehuis te Rosiorii de Vêde uiten hun gevoelens met een spandoek met de tekst "Bedankt lieve, lieve mensen uit Diemen" (1992).

Op dertienjarige leeftijd vertrok een Syrisch-Orthodox (Aramees) meisje met haar familie vanuit Istanboel naar Nederland, vanwege hun christelijke geloof. Dit is nu 27 jaar geleden, maar nog steeds blijft zij liever anoniem vanwege de aanhoudende conflicten in Turkije tussen de verschillende bevolkingsgroepen.

Van Zuidoost-Turkije naar Istanboel

Oorspronkelijk kwam zij uit de provincie Diyarbakir in Zuidoost-Turkije, waar ze tot haar tiende jaar heeft gewoond. Het leven werd hen daar niet gemakkelijk gemaakt. Christenen werden soms geslagen door hun medeburgers als ze naar hun kerk gingen. Haar opa was de enige overlevende van zeven broers, die het slachtoffer werden van het bloedbad dat in 1915 onder Armeniërs en Syrisch-Orthodoxe christenen (Arameeërs) werd aangericht. Hij werd zwaargewond gevonden door een Koerdische vrouw en zo gered van de dood.

Ergens in loondienst komen lukte niet, dus moesten ze altijd als zelfstandige in hun onderhoud voorzien. Zij waren daarin zo succesvol dat ze vaak een zekere welstand hadden.

In de hoop op een beter leven verhuisden ze toen ze tien jaar was naar Istanboel. Hoewel de situatie daar verbeterde door de anonimiteit van de grote stad en het feit dat in West-Turkije minder vijandigheid tegen christenen heerst, bleef het onaangenaam om, vanwege je geloof, alleen met familie om te kunnen gaan en te worden gediscrimineerd. De directe aanleiding om te vertrekken naar Nederland was het zonder reden afnemen van de grond die zij in eigendom hadden.

Van Amsterdam naar Diemen

Zij lieten al hun overige bezittingen achter en vertrokken naar Amsterdam waar zij het moesten redden met vijf personen op één kamer. Hoewel zij ook hier voornamelijk het gezelschap van familieleden en geloofsgenoten zochten, was het een verademing om de vriendelijkheid en behulpzaamheid van wildvreemden te ervaren.

Het altaar in "het huisje van Maria" in Selçuk, een plaatsje bij Efese aan de Turkse westkust.

Vanaf 1989 woont zij in Diemen, maar ook hier is het echter nog zaak om op je woorden te passen. De volkerenmoord van 1915 is nog steeds niet bespreekbaar. In Nederland levende Koerden beschouwen het aanroeren van deze kwestie als 'vlekken maken' (zwart maken). Aan de andere kant merkt zij dat deze Koerden de laatste jaren toenadering zijn gaan zoeken.

Terug naar de oorsprong

Zij komt nog graag in Turkije, vanwege het klimaat en de mooie natuur, maar ook voor hulp bij gezondheidsproblemen. Zo was haar zoon een week oud toen hij op een avond vreselijk begon te huilen en daar niet meer mee ophield. Hij werd vijftien dagen opgenomen in het voormalige Burgerziekenhuis in Amsterdam, maar er werden geen lichamelijke afwijkingen gevonden. De artsen stonden voor een raadsel en stuurden hem door naar de andere ziekenhuizen in de stad. Niets hielp, hij bleef maar huilen. Een oude Syrisch-Orthodoxe Turkse vrouw gaf haar toen de raad de jongen te laten dopen in een oud klooster, geheten *Mor Gabriel*, in het plaatsje Midyat in Zuidoost-Turkije. Zij woonde vroeger in de buurt van deze bedevaartsplaats. Misschien was de jongen getroffen door 'het boze oog' en zou hij door de doop genezen. Terugdenkend aan de avond waarop haar zoon begon met huilen, herinnerde zij zich dat er overdag een eveneens pas bevallen vrouw op kraambezoek was geweest die zich afgunstig had uitgelaten over het feit dat zij een jongen had gekregen en zij weer een meisje. "Laat de eerste veertig dagen geen vreemden bij de baby", dit had haar moeder haar ook gezegd. Zij beschouwde dit echter als bijgeloof en had het kraambezoek toch laten komen. Nu denkt ze er nog steeds zo over, maar haar zoon hield wel plotseling op met huilen, drie dagen nadat hij gedoopt was.

De tweede wonderlijke genezing gebeurde toen haar zoon vier jaar oud was. Anderhalf jaar eerder was bij hem astma geconstateerd en bijna elke dag had hij last van hevige hoestbuien. Ten einde raad reisde zij af naar Efese, een oude stad aan de Turkse westkust. Daar in de omgeving staat een huisje waarvan gezegd wordt dat Maria er gewoond heeft. Nu is het een bedevaartsoord. Zij zei haar zoon te bidden tot Maria te vertellen dat hij ziek is en haar te vragen of Jezus hem wil helpen van astma te genezen. Dit deed hij heel goed en terug in Nederland was hij van de hoestaanvallen af en had ook geen inhaler meer nodig. De huisarts stond voor een raadsel.

Deze wonderbaarlijke gebeurtenissen maken duidelijk dat haar geboorteland nog steeds een speciale plaats in haar leven inneemt. Zij hoopt op een toekomst waarin mensen niet op hun geloof worden beoordeeld en brengt dit zelf alvast in de praktijk.

SAM SETH CARTER, GLAZENWASSER

Wil van Koningsbrugge

Sam Carter is een bekend gezicht in Diemen. Overal kom je hem en zijn ladders tegen en overal hoor je zijn vriendelijke groet. Hij kent iedereen, en iedereen kent hem. De 44-jarige Ghanees kwam in 1989 naar Nederland vanwege de politieke situatie in Ghana. In die tijd was het nog niet moeilijk in Nederland een verblijfsvergunning te krijgen. Door middel van het kerkgenootschap waar hij zich bij aansloot, *the Pentacost Church*, in Amsterdam-Zuidoost, kwam hij in contact met iemand die werkte voor Rens Braam, glazenwasser in Diemen. Braam wilde hem wel een kans geven.

En zo werd Sam glazenwasser, een ongekend fenomeen in Afrikaanse landen, waar de ramen nooit gewassen worden. Maar Sam leerde het vak snel. Braam had vertrouwen in hem en stimuleerde hem om door te zetten. In 1991 werd hij Nederlands staatsburger.

Ongeveer zes jaar geleden besloot Braam een gedeelte van zijn bedrijf van de hand te doen. Sam kocht het, en is nu eigen baas. Soms alleen - en soms met de hulp van een parttimerkracht - werkt hij zich maandelijks een weg door Diemen: 1e week van de maand omgeving Arent Krijtsstraat, 2e week Diemen-Zuid, 3e week Diemen-Centrum en 4e week Diemen-Noord.

Ik ben zelf net terug uit Nigeria - zelfde breedtegraad als Ghana, pal onder de evenaar - en een van mijn grootste aanpassingsproblemen is dat ik het aldoor koud heb, dus wil ik van Sam graag weten hoe hij de temperaturen hier ervaart. Hij heeft er geen probleem mee. Hij vindt die kou wel lekker, vooral als hij ladder op, ladder af moet. En als het zo hard regent dat er geen ramen gelapt kunnen worden, dan gaat hij trappenhuisen schoonmaken, want ook dat hoort tot zijn taken. Nee, koud heeft hij het nooit. Die warmte, dát is pas vervelend!

Hoewel hij een tijdje met een Nederlandse getrouwd is geweest, en Nederlands eten heeft leren koken, heeft hij er nooit aan kunnen wennen. Zijn dagelijkse maaltijden bestaan nog steeds voornamelijk uit rijst of yam. Maar dat is geen probleem. Je kunt hier overal Afrikaanse producten kopen tegen redelijke prijzen.

Discriminatie heeft Sam nooit ondervonden. Nederlanders zijn vriendelijk en open. Regelmatig stoppen mensen bij zijn ladder om even een praatje te maken en hij krijgt vaak iets te drinken aangeboden. De sfeer is hier heel anders dan in Duitsland, waar hij ooit op vakantie is geweest, en waar hij zich onveilig voelde. Hij heeft een aantal Nederlandse vrienden waarmee hij zo nu en dan uitgaat, maar meestal trekt hij op met Ghanesen. De Ghanese gemeenschappen in Diemen en Amsterdam-Zuidoost zijn hecht. De verbindende factor is de kerk, en daar zijn ze altijd allemaal te vinden op de zondagen. De Pentacostgemeente waar Sam lid van is, houdt op zondag twee diensten, één in het Twi, de belangrijkste Ghanese taal, en een in het Engels. Daar komen ook andere gelovigen dan alleen Ghanesen naar toe, een enkele keer ook Nederlanders.

Zo'n dienst duurt gemiddeld zo'n vier uur, en daarna blijven de meeste mensen nog wat napraten, dus de zondag is zó om. Sam denkt dat hij nog wel een jaar of twintig blijft werken in Diemen. Als hij 65 is, wil hij met pensioen gaan en dan gaat hij terug naar Ghana. Hij is in 1993 hertrouwd met een Ghanese en heeft in Ghana 3 kinderen. Hij heeft het hier uitstekend naar zijn zin, maar oud worden wil hij tussen zijn kinderen en kleinkinderen en op zijn geboortegrond.

Achterzijde omslag:

Een willekeurige greep uit het rijke assortiment 'Fair Trade' producten uit de Wereldwinkelbus, in het bijzonder woondecoraties van hout, metaal en keramiek, speelgoed, sieraden en andere cadeau- en kunstnijverheidsartikelen (foto's 2007, Wiard Krook).

